

Чытайце ў нумары:

Вам, стваральніцы і
галадыні ● Сарат-
нік, жонка і сябар
Ільча ● Праблемы
„цёплай“ фабрыкі
● Лічбы, паэзія,
лічбы... ● Апа-
вяданні: „Нарыс“,
„Ганначка“.



**работніца
і сялянка**

2 1969

Andante cantabile

На прас-пек-це ве-ча-

-ра-мі ці-ха ша-па-цяць ліс-ты, ад-на-

-год-кі ўсе з хлапца-мі, не пры-хо-дзіш толькі

ты. У не-бе мін-ска зор-ак звон-кіх б'еца

за-ла-ты пры-бой. Ка-ра-год вядуць сяб-

-роў-кі па-над Свіс-лаччу-ра-кой.

2. канец.

//-кой.



Музыка Кіма ЦЕСАКОВА

Словы Валянціна ЛУКШЫ

МІНСКАЯ ДЗЯВОЧАЯ

(Песня для жаночага хору альбо дуэта з ф-на)

На праспекце вечарамі
Ціха шапацяць лісты,
Усе таварышкі з хлапцамі,
Не приходзіш толькі ты.

Прыпеў.

Праплываюць чарадою
Кветкі васільковыя.
Хто ж мне сэрца супакоіць
Без цябе, бядовага!

Прыпеў:

У мінскім небе зорак
звонкіх
Б'еца залаты прыбой.
Карагод вядуць сяброўкі
Па-над Свіслаччу-ракой.

Прыпеў.

Зноў іду бурлівым маем,
У алеях шэпт лістоў...
Няўжо не напаткаю
Я адданую любоў!

Я да зор цябе чакала
Адзінока ля ракі,
І дарэмна мне сплятала
Лета сіняе вянкі.

Прыпеў.

На вуліцы Замкавай

Калі дождж палошча вуліц улонні
І вісіць адзінотаю ноч на душы,
Захінайся хутчэй ў дарагую «балонню»
І на вуліцу Замкавую спяшы.

Тут нікога не будзе — аўтобусаў тлумных
І пракожых цікаўных —
тут ніхто не жыве.
Толькі ходзіць ля сцен старажытных бясшумна
Побач з векам дваццатым трынаццаты век.

Хай кране цябе вечнасць далонню шурпатай,
Голас продкаў далёкіх у цішы прагудзе,
І чамусьці адразу магутным, багатым
Пойдзеш з вуліцы Замкавай да людзей...



* * *

Мужчыны ніколі не плачуць,
А стане нясцерпна—ноччу
Крыўды свае і няўдачы
У далоні кладуць жаночыя.

А калі засынаюць дужымі
На кволым плячы,

Схіліся над тварам мужавым
Бязгучна замовы шапчы.

Жаночую ласку і шчырасць
Не вычарпаць да дна.
Ніколі не плачуць мужчыны,
Шукаюць прытулку у нас...

Ул. ПАЎЛАЎ

Адзін патрон

Маіх грыбоў ніхто не пабярэ.
Маіх лугоў ніхто не перакосіць.
І калі вораг будзе на дварэ,
То ворага ніхто не перапросіць.

А вунь і сам ён!
Прыхаваў ружжо.
Стаіць за дальнім шулам у
язміне.

Адзін патрон загнаў у ствол
ужо,
Астатнія пакуль што ў магазіне.

Ён ловіць мой уздых і кожны
крок.
Расцёр цыгарку цяжкаю пятою

І грэе, грэе пад крысам куток,
Бо ворагу я страшны дабратаю.

Чакае ён, калі пайду я ў дом,
Калі суседзі ціха разбягуцца,
Каб бачыць, што упаў я пад
акном,

Каб за дабро маё
не прамахнуцца.

Суседзі, стойце!
Вырвіце ружжо.
Пільнуйце вораг нездарма
ў язіме —

Адзін патрон загнаны ў ствол
ужо,
Астатнія пакуль што ў магазіне.

У г о в ы

...Упрагалі ў плуг сябе удовы.
У пастромках — бабы з паўсяла.
І не ліст пад хлебам жалудовым,
А далонь удова была.

І сыны, і дочки — разумею,
Вельмі позна разумею мы,
Што зімы халодныя завеі
Не каляны холад
той зімы,

У якой ім вечна зімаваці
Побач з летам нашым, ля цяпла...
Не трывожце ж нават словам маці,
Што сірочы хлеб для нас пякла.

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 2

ЛЮТЫ
1969

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДААННЯ СОРАК ПЯТЫ
ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».



ВАМ,

Янка БРЫЛЬ

«Напішыце, калі ласка, некалькі слоў прывітання нашым слаўным жанчынам...»

Пачуўшы гэта, я ўспомніў, што тыраж «Работніцы і сялянкі» дабіраецца ўжо да трохсот тысяч экзэмпляраў, прыкінуў, што з кожным нумарам часопіса знаёміцца ў сярэднім каля пяці чытачак, і стала, прызнацца, нават трохі сцішнавата, — перад якой аўдыторыяй выступаеш... Больш мільёна жанчын — чацвёртая частка жаночага насельніцтва Беларусі!..

У гэтай лічбе не надта многа блізкіх і знаёмых. Няшмат іх можа мець адзін чалавек, хоць бы і прадстаўнік такой неспакойнай прафесіі, як літаратар, які многа ездзіць і ходзіць па роднай зямлі.

А ўсё ж нямала іх, блізкіх і знаёмых, у кожнага з нас, бо з кожным годам гэта кола ўсё пашыраецца.

Мне ўспамінаюцца сустрэчы і знаёмствы апошняга часу. Залатарукія, адукаваныя руплівіцы Мінскага камвольнага і Наваполацкага нафтаперапрацоўчага камбінатаў. Баявітыя і цяроплівыя дзяўчаты на рыштаваннях новабудуўляў, ветлыя правадніцы вагонаў і грацыёзныя сцюрдэсы ў паднебных палётах. Калгасныя і саўгасныя аграномы, заатэхнікі, даяркі, рахункаводы, ільнаводкі і птушніцы. Нястомныя настаўніцы вясковых школ, урачы і сёстры вясковых бальніц. Вясёлыя, натхнёныя спявачкі і танцоркі самадзейных калектываў. Суквецце быстравокай

Гродзенскія тэкстыльшчыкі за мінулы год далі больш 130 тон звышпланавай прадукцыі.

На здымку: адна з лепшых работніц круцільна-матальнага цэха камсамолка Лілія Парфен.

Фота А. Перахода (БелТА).



СТВАРАЛЬНІЦЫ І ГАСПАДЫНІ

ды румянай маладосці — студэнткі і старэйшыя школьніцы...

Сухі, таропкі пералік. За словамі — у шырыню ды ў глыбіню жыцця — многія вобразы нашых мілых жанчын, і яшчэ не расцвіўшых на ўсю красу, і прыгожых у сваёй сталасці, і шаноўных на схіле нялёгкага, пачэснага веку... Не тут, не ў гэтым кароткім слове паказваць тыя вобразы!..

Я ганаруся тым, што мой пісьменніцкі дэбют, маё першае апавяданне («Марыля») прысвечана беларускай жанчыне, абаяльнай гаротніцы з давераснёўскай рэчаіснасці, вобразу, што хваляваў тады мяне, вясковага юнака, высакародным чалавечым хваляваннем. Вобраз маці—гераіні і пакутніцы, мудрай і шчодрой на ласку стваральніцы і гаспадыні — хвалюе мяне ўсё жыццё, чым далей, то ўсё больш, колькі ўжо я разоў ні схіляўся перад гэтым народным вобразам у сыноўнім паклоне. Мала, недаравальна мала і ўся наша літаратура, і я ў ліку яе работнікаў, напісалі пра тое, як паэтычна, як хараша кахаюць нашы дзяўчаты, якімі абаяльнымі жонкамі і мамамі яны пасля становяцца. Не паказана яшчэ як след прыгажосць жаночага маленства і падростання, з непераймальным шчэбетам малой «пясчункі» ды «распусніцы», з клопатамі, таямніцамі, хваляваннямі яшчэ часамі трохі няскладнага, а ўжо шматбаячаючага прывабнага дзяўчаці-падлетка...

Многа мы вам вінаваты, жанчыны, і многа шчасця нават у самім адчуванні гэтай віны. А ў сплочванні яе, вядома, яшчэ больш.

Са святам вас! Няхай яснае надзямлёю мір, цану якому вы ведаеце найлепш! Няхай будзе радаснай ваша нялёгкая служба!

ЛІЧБЫ І ФАКТЫ

Набліжаецца наша свята — 8-е сакавіка. Кожны год, адзначаючы яго, мы гаворым пра тыя поспехі, якіх дабіліся Савецкая краіна, савецкія жанчыны пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі. І жанчына прымае добрыя словы, дружныя поціскі рук таварышаў па рабоце, віншаванне партыі і ўрада як заслужаную да ніну яе працавітасці, мацярынскім клопатам, актыўнаму ўдзелу ва ўсім жыцці краіны.

Удумайцеся ў гэтыя лічбы.

Жанчыны складаюць больш палавіны ўсіх працаўнікоў народнай гаспадаркі ў нашай рэспубліцы. А ў такой галіне, як сувязь, іх пераважная большасць — 64 жанчыны са 100 сувязістаў. У бальніцах, паліклініках, амбулаторыях, урачэбных участках, пунктах аховы здароўя, кансультацыях сярод кожных ста медыцынскіх работнікаў — 81 жанчына. У сталовых, рэстаранах, магазінах, буфетах з кожных ста працуючых — 75 жанчын.

У нашай народнай гаспадарцы працуюць 256 тысяч жанчын з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй: 60% усіх спецыялістаў. З кожных ста педагогаў, бібліятэчных работнікаў і культасветработнікаў з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй — 72 жанчыны.

Інжынерна-тэхнічныя работнікі — вядучая сіла ў прамысловасці, на прадпрыемстве. Сярод іх 33% жанчын.

Вялікая армія аграномаў, заатэхнікаў, ветэрынарных урачоў працуе ў калгасах і саўгасах рэспублікі. Сярод іх амаль 42% жанчын, а спецыялістаў з сярэдняй адукацыяй больш паловы. Гэтая армія пісьменных, умелых працаўніц плённа памагае калгасам і саўгасам павышаць ураджай, павялічваць пагалоўе жывёлы, ствараць багацце сельскагаспадарчых прадуктаў.

Кожны ў нашай краіне мае права на адукацыю. І жанчыны карыстаюцца гэтым правам: сярод студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў іх 65 166 — амаль палавіна ўсіх студэнтаў, а ў тэхнікумах навучаецца 77 775 жанчын, або 56,4%.

У навукова-даследчых інстытутах, у Акадэміі навук БССР, у БДУ і інстытутах працуюць 17 073 навуковыя работнікі, амаль у восем разоў больш у параўнанні з 1940 годам, і сярод іх 6566 жанчын.

1047 жанчын маюць навуковую ступень кандыдата навук, 29 жанчын — дактары навук.

За гады Савецкай улады Беларусь стала рэспублікай суцэльнай пісьмен-

насці з вялікай сеткай школ, вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў. У школах працуе больш ста тысяч настаўнікаў, і сярод іх 69 868 жанчын.

Савецкая Канстытуцыя ўзаконіла поўную роўнасць жанчын як у эканамічным, так і ў палітычным жыцці краіны. Дэпутатамі Вярхоўнага Савета БССР выбрана шмат жанчын, іх колькасць складае 36,3% усіх дэпутатаў. У вышэйшым органе ўлады — Вярхоўным Савеце СССР ад нашай рэспублікі засядаюць 16 жанчын. У мясцовых, сельскіх, раённых, абласных і гарадскіх Саветах выбрана 35 087 жанчын.

Вялікай любоўю і павагай карыстаецца ў нас жанчына-маці. З часу прыняцця Указа Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР амаль 3 тысячы жанчын атрымалі ганаровае званне Маці-Гераіні. 69 тысяч жанчын узнагароджаны ордэнам «Мацярынская слава» і 251 тысяча жанчын — медалем «Мацярынства».

Савецкая дзяржава з першых дзён свайго існавання адной з важнейшых задач лічыла захаванне здароўя маці. 1165 урачоў-гінеколагаў, 9233 фельчары-акушэры працуюць у Беларусі. У радзільных дамах рэспублікі больш 7 тысяч ложкаў для парадзіх.

За здароўем дзіцяці з першых дзён яго жыцця назіраюць 2172 урачы-педыятры. У рэспубліцы працуюць 522 кансультацыі.

З кожным годам павялічваецца колькасць дзіцячых бальніц, паліклінік, ясляў, садоў, санаторыяў. У мінулым годзе амаль 235 тысяч дзяцей знаходзілася ў пастаянных дзіцячых садах і яслях. Звыш 153 тысяч дзяцей наведвала ўлетку сезонныя дзіцячыя яслі і пляцоўкі.

Ні ў адной капіталістычнай краіне дзяржава не аказвае такой матэрыяльнай дапамогі ў выхаванні дзяцей, як у нашай Савецкай краіне. Толькі за мінулы год выплачана мнагадзетным і адзінокім маці каля 10 мільёнаў рублёў.

Сведчанне вялікай пашаны і павагі, якімі акружана жанчына ў Савецкай дзяржаве, — высокія ўрадавыя ўзнагароды. У нас шмат жанчын — Герояў Савецкага Саюза. Сярод іх дзесяць беларусак: Вера Харужая, Зінаіда Тусналобава, Надзея Траян, Ганна Маслоўская, Марыя Осіпава, Алена Мазанік і іншыя. Амаль палавіна Герояў Сацыялістычнай Працы — жанчыны. Сотні тысяч працаўніц сельскай гаспадаркі і прамысловасці ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі Савецкага Саюза.

САРАТНІК, ЖОНКА І СЯБАР ІЛЫЧА

У лютым спаўняецца стагоддзе з дня нараджэння Надзеі Канстанцінаўны Крупскай. Імя гэтай незабыўнай, сціплай і самаадданай жанчыны з глыбокай любоўю і павагай вымаўляе кожны з нас. Надзея Канстанцінаўна была саратнікам, жонкай, верным сябрам Уладзіміра Ільіча Леніна. Усё сваё жыццё аддала яна барацьбе за шчасце чалавека, за камунізм.

З самага дзяцінства яна выхоўвалася ў рэвалюцыйным асяроддзі. Маці, Елізавета Васільеўна, была гувернанткай у дамах памешчыкаў, нагледзелася, як багацеі здзекуюцца з беднага чалавека, і яна часта расказвала дачцэ, якое гэта звяр'ё. Бацька Надзеі Канстанцінаўны ўваходзіў у афіцёрскую рэвалюцыйную арганізацыю. За прагрэсіўную дзейнасць яго аддалі пад суд і пазбавілі права займаць дзяржаўныя пасады.

Пачалося жыццё, поўнае нястач, частых пераездаў з месца на месца. Канстанцін Ігнатавіч працаваў страхавым агентам, вёў судовыя справы, быў рэвізорам на заводзе. Ён блізка сутыкаўся з рабочымі і добра ведаў іх гаротнае жыццё. Дома ў сям'і Крупскіх па-ранейшаму бывалі рэвалюцыйна настроеныя людзі, Надзея прыслухоўвалася да іх размоў, думала, назірала...

Елізавета Васільеўна і Канстанцін Ігнатавіч ускладалі на дачку вялікія надзеі, імкнуліся даць ёй добрую адукацыю. Цяжка хворы на сухоты бацька марыў, што Надзея стане настаўніцай. Але ён не дажыў да гэтага дня, у чатырнаццаць гадоў Надзея асірацела. Каб зарабіць на жыццё, яна пачынае даваць платныя ўрокі.

Скончыўшы гімназію з залатым медалем і педагогічны клас, Надзея Канстанцінаўна падае прашэнні адразу ў некалькі павятовых гарадоў, каб яе залічылі на працу ў школу. І адусюль атрымлівае адмову. Нідзе не знаходзіцца месца. Што рабіць? Стаць гувернанткай, як і маці? Аднак яе лёс склаўся іначай.

Яна зачытвалася творамі Чарнышэўскага, Някрасава, Пушкіна, Лермантава. У пачатку 1890 года ў студэнцкім рэвалюцыйным гуртку ўпершыню пачула імёны Маркса і Энгельса і ўзяла ў рукі «Капітал». «Я быццам жывую ваду піла», — успамінае Надзея Канстанцінаўна пазней. Знаёмства з творамі Маркса пачало знайсці свой шлях, вызначыць галоўную мэту ў жыцці — удзел у рабочым руху за светлую будучыню чалавецтва, за камунізм. «Марксізм», — пісала Крупская, — даў мне найвялікшае шчасце, якога толькі можа жадаць чалавек, веданне, куды патрэбна ісці, спакойную ўпэўненасць у канчатковым выхадзе справы, з якой звязала свой лёс».

Пяць год Надзея Канстанцінаўна настаўнічае ў нядзельна-вячэрняй школе на ўскраіне Піцера, за Неўскай заставай. Знаходзячыся ў самай гушчы рабочых, маладая настаўніца добра пазнаёмілася з іх бытам, з нястачамі і горам, назірала, у якіх невыносных умовах жывуць гэтыя людзі. Сціплую, чулую маладую настаўніцу з разумнымі і добрымі вачыма, з гладка зачэсанымі русымі валасамі вельмі паважалі рабочыя. Яе цвёрдая вера, унутраная ўпэўненасць перадаваліся слухачам. Усяму, пра што яна гаварыла, верылі і з захапленнем слухалі.

У марксісцкім гуртку Надзея Канстанцінаўна пазнаёмілася з Уладзімірам Ільічам Леніным, палюбіла яго і яго справу і з той пары стала яго надзейнай паплечніцай.

У 1895 годзе Ленін аб'ядноўвае разрозненыя марксісцкія гурткі ў адзіную арганізацыю — «Саюз барацьбы за вызваленне рабочага класа». За ім пільна сочаць жандары і, нарэшце, арыштоўваюць, кідаюць за турэмныя kraty. Але і там, за мураванымі сырымі сценамі, Ленін не спыняе сваю работу,



Н. К. Крупская і Ул. І. Ленін.

і яму дапамагае Надзея Канстанцінаўна: дастаўляе літаратуру, звязвае яго з падпольшчыкамі, паведамляе навіны.

Пасля турэмнага зняволення Леніна высылаюць у далёкае сібірскае сяло Шушанскае, а Надзею Канстанцінаўну, таксама арыштаваную па справе «Саюза барацьбы», ссылаюць ва Уфінскую губерню. Доўга дабіваецца яна дазволу адбываць ссылку разам з Уладзімірам Ільічам у Шушанскім. Царскія чыноўнікі не могуць уцяміць, чаму гэтая маладая дзяўчына сама імкнецца ў такую глухмань. Ім незразумелы яе парывы. Але дазвол нарэшце далі. Нялёгкі шлях — тысячы вёрст па бездарожжы — адольвае Надзея Канстанцінаўна. Разам з ёю ў Сібір едзе і яе маці. Замест пасагу нявеста вязе кнігі, брашур і лампу з зялёным абажуром — падарунак Ільічу.

Уладзіміру Ільічу і Надзеі Канстанцінаўне, пераконаным атэістам, жандары не дазваляюць уступіць у грамадзянскі шлюб. Толькі вянцаца ў царкве, інакш Надзею Канстанцінаўну вышлюць з Шушанскага. Доўга маладыя людзі чакаюць адказу на сваё прашэнне аб дазvole ўступіць у шлюб. Нарэшце дазвол прыходзіць, але... няма пярсцёнкаў, поп не згаджаецца вянцаць. І тады адзін з сяброў, таксама ссыльны рэвалюцыянер, выручыў маладых, зрабіў медныя пярсцёнкі. Свой заручальны пярсцёнак Надзея Канстанцінаўна берагла ўсё жыццё. Цяпер ён знаходзіцца ў музеі.

Нягоды жыцця, разлука з сябрамі, глухмань не перашкаджалі Уладзіміру Ільічу і Надзеі Канстанцінаўне быць шчаслівымі. Праз колькі год, успамінаючы тую пару, яна напісала: «У ссылцы я выйшла замуж за Уладзіміра Ільіча. З тае пары маё жыццё ішло следам за яго жыццём, я памагала яму ў рабоце, чым і як магла». Так сціпла вызначала сваю ролю Надзея Канстанцінаўна. А на самай справе яна была саратнікам Ільіча, выдатным дзеячом нашай партыі і вялікім дзяржаўным дзеячом.

Усе, хто ведаў Надзею Канстанцінаўну, адзначаюць яе выключную працавітасць. Яшчэ там, у Шушанскім, яна вяла вялікую перапіску. Кожнае пісьмо падпольшчыкам было напісана яе дробным каліграфічным почыркам і зашыфравана так, каб нічога не запозрылі жандары, якія пільна сачылі за дзейнасцю ссыльнага Леніна. Надзея Канстанцінаўна ўмела ў пісь-

ме сцісла і проста выказваць думкі вялікага чалавека і перадаваць рэвалюцыянерам даручэнні Ільіча. Яе пісьмы ўлівалі ў іх сэрцы веру, бадзёрасць.

Пачаліся гады эміграцыі... І тут Надзея Канстанцінаўна наладжвае сувязі з партыйнымі арганізацыямі. Яна была сакратаром большавіцкіх газет «Искра», «Вперед» і «Пролетарий». На яе плячах ляжала перапіска з аўтарамі, з рэвалюцыянерамі Расіі і тымі падпольшчыкамі, што апынуліся ў розных замежных краінах. У рэдакцыі паступала да 300 пісем за месяц. Кожнае з іх Надзея Канстанцінаўна расшыфроўвала, на кожнае давала аўтару зашыфраваны адказ.

Дасканалае валоданне замежнымі мовамі давала Надзеі Канстанцінаўне магчымасць займацца перакладамі, і гэтым яна здабывала сродкі на пражыццё. Яна і Уладзімір Ільіч жылі ў рабочых кварталах у самых таных кватэрах, харчаваліся вельмі проста. Няхітрую хатнюю гаспадарку вяла Елізавета Васільеўна, а пасля яе смерці (1915 г.) усе хатнія клопаты ляглі на плечы Надзеі Канстанцінаўны. Сама прыбірала пакоі, сама гатавала, і ёй дапамагаў Ільіч, чым толькі мог. Ён ганарыўся кулінарнымі здольнасцямі сваёй жонкі і жартаваў, што Надзея Канстанцінаўна ўмела гатаваць «дзесяць розных відаў яешні».

«Вучыцеся валодаць сабою...» Яшчэ дзяўчынай Надзея Канстанцінаўна запамніла гэтыя словы класіка. Сабраўшы ўсю волю, умела «валодаць сабою» ў самых цяжкіх акалічнасцях, якія нарыхтаваў ёй лёс рэвалюцыянеркі. Шмат цяжкіх выпрабаванняў давялося ёй вытрымаць у жыцці. Не прамовіць лішняга слова на допытах, не разгубіцца, калі ў хату ўваліліся жандары якраз у час расшыфроўкі пісьма, — усё выносіць з выключнай стойкасцю. А якая спатрэбілася сіла і воля, каб аберагаць Уладзіміра Ільіча на яго поўным рызыкі шляху рэвалюцыянера-падпольшчыка, правадыра сусветнага пралетарыяту! Колькі давялося ёй перажыць, калі Ільіч па тонкім лёдзе прабіраўся за мяжу, ратуючыся ад жандараў. Ды ці мала было такіх выпадкаў. Патаемнымі сцежкамі дабіралася Надзея Канстанцінаўна ў Разліў, дзе скрываўся Ленін напярэдадні Кастрычніцкай рэвалюцыі. Як гулка білася яе сэрца: хаця б не прывесці за сабой шпікаў!

Той, хто бачыў кінафільм «Шостае ліпеня», памятае, колькі азначаў гэты дзень для лёсу нашай дзяржавы, нашай партыі. Ленін, выходзячы з дому ў гэты дзень, развітаўся з Надзеяй Канстанцінаўнай, бо не ведаў, ці даядзецца ім зноў сустрэцца.

Ішла барацьба цяжкая і ўпартая. Шалеюць ворагі. Эсэрка Каплан страляе ў Леніна атручанай куляй. Цяжка хварэе Ільіч. Ля яго пасцелі заўсёды Надзея Канстанцінаўна. Яна яго вушы, яна яго вочы, яна звязвае яго з навакольным светам.

Якой сілай і воляй неабходна было валодаць, выступаючы на жалобным пасяджэнні II Усесаюзнага з'езда Саветаў пасля смерці Ільіча! Надзея Канстанцінаўна гаварыла, што Ільіч не любіў пышных урачыстасцей пры жыцці, і лепшым помнікам яму будзе — працяг яго вялікай справы, пабудовы камунізма. Яна заклікала будаваць пабольш дзіцячых садоў і ясляў, узводзіць новыя школы, не ўпадаць у роспач. «Таварышы камуністы, вышэй уздымайце дарагі Леніну сцяг, сцяг камунізма!»

У Надзеі Канстанцінаўны не было сваіх дзяцей. Яна вельмі шкадавала аб гэтым і ўсю сваю мацярынскую любоў, любоў свайго вялікага сэрца аддавала дзецям працоўных. Прыроджаны педагог, яна нястомна клапацілася аб падростаючым пакаленні, вельмі многа зрабіла для будаўніцтва школ і арганізацыі вучобы мільёнаў школьнікаў, бо немагчыма пабудаваць сацыялізм у краіне адсталай і непісьменнай. Пад яе мацярынскім вокам раслі дамы для сірот, беспрытульных. Ад настаўніцы вярчэнай школы яна прайшла шлях да доктара педагогічных навук і намесніка наркома асветы. Крупскай належаць словы, поўныя гордай упэўненасці: «Народ скідае панаванне буржуазіі, ён вызваляецца ад рабства, яму патрэбна школа, якая выходзіла б не паноў і рабоў, а свабодных, моцных, умелых людзей».

Надзея Канстанцінаўна была вялікім сябрам мільёнаў работніц і сялян. Добра ведаючы гаротнае жыццё жанчын у царскай Расіі, яна яшчэ ў Шушанскім у 1900 годзе напісала кнігу «Жанчына-работніца». У гэтым творы яна паказала шлях да разняволення: праз агульную барацьбу работніцы разам з мужчынамі-рабочымі. Надзея Канстанцінаўна была членам рэдакцыйнай калегіі часопіса «Работница», які пачаў выходзіць з 1913 года ў Расіі, і выконвала гэтыя абавязкі нягледзячы на вялікую занятасць: у той час яна была сакратаром ЦК партыі. У гады Савецкай улады аддавала шмат сіл, каб жанчыны занялі дастойнае месца ў сацыялістычным будаўніцтве. Трэба было шмат папрацаваць, каб да канца знішчыць сляды ранейшага прыніжанага становішча жанчын. Работніцы і сялянкі ў сваіх пісьмах шукалі ў Надзеі Канстанцінаўны дапамогі, парады, разказвалі пра свае цяжкасці ў барацьбе за разняволенне, дзялі-

ЗАЎСЁДЫ Ў СТРАІ

Плошча імя Леніна. Помнік Ільічу. Таццяна Канстанцінаўна Падскокая кладзе да падножжа гваздзікі, якія прынесла з дому. Яе шлях на работу — цераз плошчу імя Леніна.

Яна ідзе і, перабіраючы думкі, успамінае... Дзецьмі бегалі глядзець, як рухаецца санны абоз з пяском і цэглай у вёску Маркаўшчына на ўскраіну Віцебска. Там, на пустэчы, закладваўся фундамент фабрыкі імя КІМа. Гэта было ў 1929 годзе. А ўвосень 1931 года фабрыка дала першую прадукцыю. Да гэтага часу падрасла і Таня. Яна прыйшла на «КІМ» у 1933 годзе, пасля заканчэння школы фабрычна-заводскага вучнёўства.

— Зараз вось вельмі цяжка перадаць складанасць і веліч таго часу, — гаворыць Таццяна Канстанцінаўна на сустрэчы камсамольцаў 30-х гадоў і 60-х. — Разумеце, мы ганарыліся тым, што нам давяраюць, што нас запрашаюць на сход, што мы можам чымсьці памагчы сваім старэйшым таварышам. Мы памагалі праводзіць падпіску на пазыку, збіралі грошы для дапамогі мнагэдзетным, першымі ішлі на нядзельнікі, будавалі масты, трамвайную лінію, працавалі на будаўніцтве фабрыкі пасля рабочай змены, прыбіралі тэрыторыю, садзілі дрэвы. Першымі былі на камуністычных суботніках у Віцебску.

У біяграфіі чалавека ёсць адна самая яркая старонка, што, нібы зорка, свеціць на яго жыццёвым шляху. Зорка Таццяны Падскокай узыхла ў тыя га-

ды, калі краіна рабіла першыя крокі па індустрыяльных рэйках, калі гримела слава Стаханова і Ізотава, а рэкорды прадукцыйнасці працы мяняліся літаральна кожны дзень.

Фабрыка была тады выключна маладзёжная. Куды ні паглядзіш, усюды дзяўчаты, можна сказаць, «зялёныя», а працавалі здорава. Не было таго дня, каб не ставілі рэкорды. І не толькі на фабрыцы, але і ўсесаюзна. Пятнаццацігадовая Таццяна Падскокая ўстанавіла ўсесаюзны рэкорд па кетлёўцы...

У ліку першых стаханавцаў Віцебшчыны Таццяна Падскокая была дэлегатом з'езда стаханавцаў, ездзіла на Усесаюзную сельскагаспадарчую выставку ў Маскву. А ў жніўні 1940 г. перажыла, бадай, адну з самых радасных падзей у сваім жыцці: у Крамлёўскім Палацы ўсесаюзны стараста Міхаіл Іванавіч Калінін уручыў ёй найвышэйшую ўрадавую ўзнагароду — ордэн Леніна.

...У час вайны Таццяна Канстанцінаўна паўтара года працавала ва Ульянаўску, куды была эвакуіравана фабрыка. Маладую камуністку Падскокую накіроўваюць у спецшколу, а пасля яна працавала сувязной, выконвала розныя заданні партызан і падпольшчыкаў...

Зараз першая стаханавка Віцебска Таццяна Падскокая працуе дырэктарам кінатэатра «Мір». У працоўнай кніжцы ў яе запісана 15 падзяк. Дзе б яна ні працавала, яна аддае ўсю сябе справе, рабоце.

Н. ЛЯДЭНКА

г. Віцебск.

ліся поспехамі. Вось адно пісьмо: калгаснікі Каломенскай акругі Маскоўскай вобласці шлюць прывітанне Надзеі Канстанцінаўне і расказваюць, што ў калгасе яе імя пракладзена першая баразна «з боем, пад шыпенне кулакоў».

Яе выключная ўважлівасць да людзей не ведала межаў. Кожны, хто звяртаўся да яе за дапамогай, быў заўсёды ўпэўнены, што Надзея Канстанцінаўна абавязкова адгукнецца.

Яна была таленавітым агітатарам. І менавіта таму партыя накіравала яе на агітпараходзе «Чырвоная зорка» па месцах, якія былі толькі што вызвалены ад белагвардзейцаў, растлумачваць палітыку партыі і рашэнні VIII з'езда партыі. 34 разы за тую паездку выступіла Надзея Канстанцінаўна перад рабочымі, работнікамі, сялянамі, чырвонаармейцамі. Ільіч уважліва распытваў Надзею Канстанцінаўну пасля паездкі аб настроі працоўных, аб тым, як расце ў масах давер да Савецкай улады.

Крупская была ўдзельніцай шматлікіх нарад і з'ездаў жанчын. Ва ўсіх яе выступленнях — задушэўных, простых — адчувалася вялікая заклапочанасць лёсам людзей, выхаваннем юнага пакалення ў духу сацыялістычнай ідэалогіі.

Палыміяны прапагандыст, аўтар шматлікіх артыкулаў і кніг, Надзея Канстанцінаўна Крупская пакінула нам вялікі скарб: літаратурныя працы па педагогіцы, жаночаму руху, папулярызацыі марксізма, успаміны пра Леніна.

Жыццё Надзеі Канстанцінаўны немагчыма аддзяліць ад жыццёвага шляху Уладзіміра Ільіча Леніна. Ніколі не будзе забыта тое, што зрабіла гэта цудоўная жанчына для чалавека, бязмежна дарагога ўсім нам. Яе абаяльны вобраз назаўсёды астанецца ў сэрцах мільёнаў.

Аляксандра УС



НАРЫС

Іван АНОШКІН

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

— Едзь-ка ты, браток, у Лабанаўку. Ёсць там Алёна Баравец. Брыгадзірка. Грамату нядаўна атрымала... Мікола Пахомавіч, загадчык сельгасаддзела рэдакцыі, варушыць губамі цыгарку, пускае колцы дыму да самае столі. Сам пра Алёну пісаць збіраўся. Ну, а калі такая справа... Прывязеш нарыс.

Без нарыса ва ўніверсітэт хоць не вяртайся. Патрэбны, вядома, і замалёўкі, рэпартажы, карэспандэнцыі. Але, як жартуе дэкан нашага факультэта журналістыкі, усё, што ні напішаш, то і будзе карэспандэнцыя. Нарыс жа — мастацкі твор! Тут каб быў сюжэт. Тут каб быў вобраз. А галоўнае — канфлікт. Не кожнаму даецца нарыс!

— Я хоць універсітэтаў і не праходзіў, а можаш мне паведаваць: у нарысе, браток, галоўнае — факты! Ну і не без таго — жывінка, вядома, патрэбна... Хай салаўі там спяваюць, вятрыска калашмаціць чупрыну... Песню, калі гуртом у поле ці з поля ідуць дзяўчаты, хай заспяваюць...

Такі апошні творчы інструктаж дае мне і загадчык сельгасаддзела.

* *

Лабанаўка расцягнулася абапал гасцінца. Хаты пад драціцай, шыферам і чарапіцай. Садочки ў бела-ружовай квецені. Пахне чаромхай і бэзам. У празрыстым небе звоніць жаваранак. Пад нагамі ў траве стракочуць конікі. З поля даносіцца рокат трактара.

Недзе там, у полі, і Алёна-брыгадзірка. Мажная, з абветраным тварам, перамервае сажнем-трохкутнікам свежую раллю. Угледзіць хоць малюсенькі агрэх — бяда трактарысту. Для дарогі хтосьці самазвал мінеральных угнаенняў вывернуў — заспалася Алёна да нядбайніка, у вачах агеньчык успыхнуў, з-пад паркалёвай хусткі русая каса выбілася. Шафёр затрымцеў, пачаў заікацца. Але нікага яму апраўдання. Вечарам — на пасяджэнне праўлення!

З такога вось канфлікта і пачаць бы нарыс! Бо без канфлікта, вучыць факультэт журналістыкі, няма мастацкага твора. Бесканфліктнасць — бяда пісьменнікаў.

А дзе шукаць Алёну?

У канцы вёскі, за скапычаным выганам, дом на высокім падмурку. Ні дрэўца, ні агароды. Пад акном асколкі выбітае шыбы. На дзвярах іржавы замок. Над ганкам нікае шылды. Так, ну канешне — клуб. Тут недзе і калгасная кантора. Спытаць чалавечка, што на абочыне дарогі поркаецца ў матацыкле? Невысокі, шчупленькі, раз-пораз ціскае педаль, але матор чмыхае і захліпаецца. Кірпаты вяснушкавы твар успацеў. Штаны, боты гармонікам і нават танкісцкая шапка — усё запырскана гразню.

— Іскру згубіў?

Негаваркі.

— Дзе ваша праўленне?

— Канцылярыя? У Раскошы. Пяць кіламетраў адсюль, — голас крышку шапяляваты: язык быццам праскоквае між зубоў. — Каб завёўся, то паедзем.

— Уласна кажучы, я не ў кантору... Шукаю гэтую, як яе... Алёну Баравец...

— Алёну? А што за патрэба?

— Гаварылі, лепшая брыгадзірка.

— Абы слухаў, дык нагавораць...

— Дык жа грамату далі?

— Ці мала цяпер раздаюць грамат? А ты, бачу, карэспандэнт.

— Няўжо бачна? — здзівіўся я.

— Калі з фотаапаратам — значыць карэспандэнт. Збіраеш мох з балота?

— Які мох? — пакрыўдзіўся я. — Якое балота? Алёну шукаю.

— Ну, я Алёна.

— Прабачце...

— А што тут прабачаць... Сяўбой цікавішся?

— Сяўбой...

— То запісвай у сваю кантычку: Лабанаўская брыгада за сем рабочых дзён адсеяла раннія каласавыя... Дружна разгарнулі пасадку бульбы. Першыньство ў спаборніцтве трывала ўтрымлівае...

— Пачакайце, пачакайце, Алёна... Алёна... Не ведаю, як вас па бацьку...

— Максімаўна. Толькі па бацьку мяне ніхто не заве: Алёнка і Алёнка...

— Прабачце, Алёнка... Але так не пойдзе.

— Дык жа ідзе! Слова ў слова, як у вашай раёнцы.

— Я не з раённай. Я з вобласці.

— А-а!.. — у голасе Алёны ці то павага, ці то здзіўленне.

— Мне патрэбны дэталі. Патрэбен канфлікт...

— Які канфлікт?!

— Ну, каб, скажам, трактарыст нарабіў агрэхай...

— У нас усе вопытныя трактарысты.
— То можа ўзараў хто мелка?
— Што ён, дурань, каб пераворваць!
— То можа шафёр абы-дзе мінеральныя ўгнаенні скінуў?
— Зноў Мірончык нагаварыў! — насцярожылася Алёнка. — Лапоча, бы той латак у млыне.
— Ніхто нічога не лапатаў! Але зразумейце, Алёнка, што нельга без канфлікта! — узмаліўся я. — Без канфлікта няма мастацкага твора. А мне нарыс пісаць.
— Гэта калі адразу на паўстаронкі? — здагадалася Алёнка. — У раёнцы пра мяне друкавалі. Смех адзін: быццам ноччу кніжкі чытаю...
— То быў не нарыс! У нарысе ўсё ад жыцця... А пакуль хвіліначку, сфатаграфую.
— У такой апрацы?
— А што?
— Каб смяяліся?
— То заедзем, пераапрунецца, — упрошваў я. — Заадно на грамату гляну.
— У канцылярыі чакаюць!.. А тут заела. Папіхайце ззаду, разгонім.
Алёнка ўхапілася за руль, я ўпёрся, штурхнуў ззаду. Матор чыхнуў, рывок, другі — матацыкл пакаціў па прасёлку. Я скочыў на задняе сядло, і мы паймчалі ў другі канец вёскі. Аднекуль з падваротні выскачыў калматы барбос, з брэхам пагнаўся ўслед — вось-вось калашыны штаноў пашкумтае. Алёнка прыбавіла газу — адно вецер засвістаў. Ну і Алёнка! Ну і брыгадзір!
Спыніліся каля абшалаванага доміка пад серабрыстым шыферам. За шыкетам квітнелі чырвоныя, жоўтыя і белыя цюльпаны. У дворыку сакаталі куры. На хісткіх козліках пілавалі дровы дзядок і малады хваравітага выгляду мужчына. На маё «Дзень добры» згодна кінулі галовамі.
У хаце каля чалесніка корпалася ў зялёным андараку, з сівой куксай на галаве кабета. Да нас борздзенька зашлёпаў босымі ножкамі замурзаны хлапчэныт.
— На мяне!.. На мяне!..
— Няма калі цябе гушкаць, Юрачка, — з любасцю падхапіла малога на рукі Алёнка. — Пачакай, сынку, вечара.
— Каб не прастудзіўся на падлозе, — перасцярог я.
— У нас, хвала богу, цёпла, — ляскала вілашнікам гаспадыня. — А ён — дужэ! Вясковыя да ўсяго прывышныя...
— Гэта, мамуля, карэспандэнт, — павярнулася да маці Алёнка. — Дзе газета, у якой мяне распісалі?
— Зірні за люстэркам, калі стары буркун не скуруй. А можа Міхась зністожыў?
— Грамата во, — паклала Алёнка на стол папярковы скрутак. — Чытайце, а я прычапуруся.
У чорнай спадніцы і белай кофточцы, з завіўкай, Алёнка была зусім не тая.
— Можна паабедзеце? Ведамна, як яно ў дарозе, — паспагадала Алёнчына маці. — Гарачанькага боршчыку налью.
І вось ужо на сталае міска з варывам, нейкае мутнае зелле ў графіне.
— Чарнічная настойка... Ад жывата памагае...
— То і мужчын запрашайце.
— Міхась абедзе, а буркун не сядзе. Частуйцеся. Хадзі і ты, Алёнка. То будзеце здаровенькі!
Пасля другога кілішка я зусім асвойтаўся ў гасціннай хаце. І гаспадыні разгаманіліся. Не, не проста быць у Лабанаўцы за брыгадзіра. Людзі тут розныя. Адзін стараецца, другі адмахваецца. Колькі з адным Мірончыкам было валтузні. Брыгадзірстваваў да Алёнки. Але розум гарэлка памуціла. Удоў прыцясяняў. Здарыцца каму на млын ці па дровы — без пляшкі не патыкайся. Знялі Мірончыка, а ён свайго дамагаецца. Пастаўце на штатную пасаду: учотчыкам ці ў кладоўку.
— Дык гэта ж канфлікт!
— Мірончык... канфлікт? Выдумляеце абы-што. Але загаварылася я з вамі, будзе мне прачуханец у канцылярыі. Паехалі!
— А сфатаграфавання?
— Хіба абавязкова? Дык хутэй. Можна ў хаце?
— Трохі цёмна, а ў мяне бліца няма.
Выйшлі ў агародзік. Мужчыны спакваля шморгалі пілой. Міхась павёў вокам у наш бок. Ні то сум, ні то зайздасць прабачыліся мне ў яго позірку. Алёнка доўга выбірала месцай-ка, урэшце спынілася пад вішанькай у белай квецені. Я пстрыкнуў «Фэдам».
— Прышлеце хоць карткі?
— Абавязкова прышлю.
— Адно абяцаеце, — сумнявалася Алёнка. — Усе толькі абячаюць...

Перад заканчэннем практыкі мне зноў выпала быць у тых самых мясцінах. Тросся ў кузаве грузавіка міма Лабанаўкі.
Хапіла мне тады з нарысам клопату. Прыдзірлівы Мікола Пахомавіч прымусіў раз і другі перапісаць усё занова. То зашмат дыялогаў, то канфлікт незавостраны. Канцоўка, дакараў, слабая. Хай Алёнка па калгаснай руні насустрач сонцу крочыць!
А колькі было радасці, калі нарыс надрукавалі! Алёнка, здавалася, усміхалася з газетнае паласы толькі мне аднаму!
— Спыні! — загрузаў я кулаком па кабінэ.
На полі, дзе вясной ракатаў трактар, па шорсткаму іржэўніку пасвіўся статак. Ля дарогі пунсавела рабіна. У зялёныя косы бяроз упляталася пазалота. На лужку адцвітала дзятлавіна. З вёскі патыхала водарам спелых яблык, мёду, кропу. Па знаёмай сцяжынцы між пабурэлых барознаў бульбы я зашыбаваў да абшалаванага пад шыферным дахам доміка.
Адчыніў Міхась. Яшчэ больш схуднелы, вочы ўваліліся.
— Добры дзень... Алёнка... Алёнка Максімаўна дома?
— Ня-ма, — з нейкім здзіўленнем і сумам выціснуў Міхась. — А вы хто будзеце?
— Не пазнаеце? Вясной прыязджаў...
— А-а... З газеты? — прыпамінаў Міхась. — Заходзьце...
Стол, канапа, люстэрка, вазон з настуркамі — усё на ранейшым месцы. Толькі на акне абарвана фіранка, ложка прыкіданы сяк-так. На сталае, у шкляным слоіку, змарнелі ружы. Мабыць, даўно пастаўлены гэты букет, бо лісточкі пасохлі, завялыя пялёсткі раскіданы па ўзорчатым абрусе. Тут жа, ля слоіка, побач з градуснікам і слоічкам з нейкімі жоўтымі таблеткамі, фотакартка. Алёнчына. Тая самая, што я прыслаў вясной.
— У полі Алёнка Максімаўна?
— У полі?.. Не... Яе няма.
— А дзе ж яна?..
— Бачыце... Яна з'ехала...
— Як гэта... з'ехала?
— Звычайна. Сабрала рэчы і... — Голас Міхася сарваўся.
— Можна адумаецца, — няўпэўнена памкнуўся я сцешыць.
Міхась толькі махнуў рукою. Нарэшце, саўладаў з сабою, вусны яго кранула сарамяжлівая ўсмішка.
— Тры гады пражылі... Мяне пасля вучобы аграномам сюды прыслалі. Алёнка ўчотчыцай тут, у Лабанаўцы, была. Потым брыгадзірам яе прызначылі... Самая цяжкая на ўвесь калгас брыгада! То куды ні еду, адкуль ні вяртаюся, — матацыкл сам сюды паварочвае. Як магнітам усё роўна цягне. А яна: навучы, кажа, вадзіць матацыкл... Ну я і рады старацца... Вучыў, вучыў ды і пайшлі ў сельсавет... Распісаліся... І нічога жылі. Я толькі захварэў... Рэўматызм у мяне яшчэ з дзяцінства, дык сэрца... А надоечы прыехаў у водпуск колішні Алёнчын залётнік. Недзе жаніўся ды разжаніўся... Ну яна... Утаптала што-кольвек у куфэ-рак, Юрку на рукі! Кінула і мяне, і брыгаду...
Міхась змоўк, барабаніў тонкімі пальцамі па сталае.
— Як жа так?! Жылі і раптам... Вясной жа ўсё добра было...
— І вясной ужо да гэтага ішло... Мабыць, і сам я вінаваты. Калі быў здаровы — у полі ўсё ды ў полі. За агранома і за брыгадзіра — і за яе... Алёнка ці даўно са школы. Вопыту ані-якага. Паказаць бы ёй, павучыць, а дзе і са строгасцю... А я паціху, як ведаю, зраблю, папраўлю — і справе канец. Тэхнікі, угнаенняў каму не дастанецца, а Лабанаўку не пакрыўджу. Так вось і выйшла ў перадавікі яна... Пачалі наезджаць карэспандэнты. А тут, на табе, я злёг... Каб слухала ж! А то я слова, а яна пяць. Бо да пахвалы прывыкла. Не вучы вучоную! А якая там вучонасць! Збіралася ў тэхнікум на завочнае, ды так і не паступіла. Пакуль я ў бальніцы ляжаў, цешча ўсе яе кніжкі на гарышча занесла... А без агра-тэхнікі ж далёка не шагнеш. Зямля стане пусткай... А тут старшыня ў нас такі: то без меры хваліць, то ні за што перахрысціць... І так адно да аднаго...
Мне стала душна ў пакоі, і я ўзяўся за кепку. Міхась услед за мною выйшаў з хаты.
— Хочу зірнуць, як там сеюць.
— Ты працуеш? — спытаў я.
— Я то на бюлетэні, але ж усё роўна паглядзець трэба... Новы гатунак пшаніцы. Ледзьве прыстараліся. Дык каб не змарнавалі. Учора гляджу: сашнікі забіла...
З-за гаю насунуліся хмары. Над поплавам шумна пырхалі чародкі шпакоў. На старой бярозе штосьці не падзялілі, усцалі сварку вароны. У пухлякіх пясках зашлёпалі цёплыя кроплі. Рывнулі тармазы.
— Трымайся, браток!
— Заязджай, калі трапіцца.
Аўтобус ад'ехаў ужо далёка, а Міхась, высокі, без шапкі, усё маячыў каля шапы.

ПАРЫЖАНКІ

Яны жылі ў маім уяўленні больш за ўсё па кнігах Бальзака, Зяля і Гюго. А якія ж яны сёння, цяперашнія?..

Вядома, сем дзён, якія мне давалося правесці ў Парыжы ў складзе дэлегацыі журналістаў, вельмі малы тэрмін, каб глыбока пазнаёміцца з жыццём вялізнага горада, вывучыць быт яго жыхароў. Але нават чыста знешнія ўражанні ад стракатаці парыжскіх вуліц, ад кароткіх сустрэч і падгледжаных вулічных сцэнак настолькі яркія, што на іх аснове ўжо можна рабіць такія-сякія вывады.

Як жанчыну мяне вельмі цікавілі парыжанкі. Слава аб іх элегантнасці, асобай манеры трымацца здаўна ідзе па ўсім свеце. Ці так гэта? Прыглядалася, назірала. І ўжо на трэці дзень умела амаль беспамылкова адрозніць сапраўдную парыжанку ад турысткі, якіх у Парыжы вялікае мноства. Хоць, вядома, далёка не адно і тое ж парыжанка, якая выязджае ўвечары ва ўласным аўтамабілі на Елісейскія палі, і тая, што ўвесь дзень, як механічная лялька, выдае білецікі ля ўваходу ў метро. Адна справа бяспечная дзяўчынка з Манмартра, і зусім іншая — маладая жанчына, якая зранку спяшаецца на рынак, каб купіць дзешавей гародніну на абед для сям'і. Яны розныя. І ўсё ж пагалоска не хлусіць. Ёсць у іх штосьці асаблівае...

Адзін з нашых таварышаў, вырасшы ў Парыжы, надзеў новыя туфлі, якія яму няшчасна ціс-

нулі. І вось, пакуль усе мы, ахаючы і захапляючыся, аглядалі цудоўны Нотр-Дам, гэты таварыш сядзеў на парапечце ля ўваходу і з нянавісцю разглядаў сваё вузканосе «лакёркі». Можна сабе ўявіць, які ў яго пры гэтым быў няшчасны выгляд!..

Раптам перад ім спыніліся дзве дзяўчыны:

— Мсье, у Парыжы не модныя такія змрочныя твары!

Яны весела шчабяталі каля яго і пабеглі задаволеныя толькі пасля таго, як наш таварыш, нарэшце зразумеўшы, у чым справа, заззяў ім у адказ прамыністай усмешкай.

Вось, бадай, адна з самых выдатных рыс парыжанак: яны незвычайна ветлівыя, жыццядасныя, заўсёды гатовыя зрабіць прыемнае, не пройдуць абыякава міма чымсьці засмучанага чалавека.

«Парыжанкі бяспечныя» — сцвярджаюць на гэтай падставе многія. Не думаю, каб гэта было так. У іх, як і ва ўсіх іншых жанчын, нямала сваіх цяжкасцей і смутку. Проста гэта не прынята выстаўляць напаказ.

Побач з атэлем, у якім мы жылі, быў невялікі парфумерны магазін. Мы, савецкія жанчыны, часта зазіралі сюды, захопленыя слаўтай французскай касметыкай. І неўзабаве даволі блізка пазнаёміліся з мадам Буржэ — так звалі гаспадыню. Яна адкрывала вітрыны раней за ўсіх на вуліцы і цэлы дзень працавала: працірала шыбы, начышчала да бляску медныя

дзвярныя ручкі, кожны раз пановаму перастаўляла слоічкі і флаконы ў вітрынах. Мадам Буржэ ўсё рабіла сама, нават мыла падлогу, нацягнуўшы пальчаткі, каб не папсаваць манікюр. І нас гэта здзіўляла: усё-такі ўладальніца магазіна, багачка. Але аднойчы разгаварыліся, і высветлілася, што «багачка» ледзь зводзіць канцы з канцамі, як і большасць дробных прадпрыемальнікаў. Мадам Буржэ ўдава, у яе дзве дачкі-школьніцы, і на аплату іх навучання ў пансіёне ідзе большая частка яе прыбытку ад магазіна. Астатняе — харчаванне, квартэра, адзенне. Дарэчы, вельмі высокая ў Парыжы плата за квартэры. Мы паспрабавалі параўнаць з нашай, мадам Буржэ недаверліва ўсклікнула:

— Дык гэта ж дарма!

Яна абвясла засмучаным позіркам ззяючыя паліцы свайго магазіна і сказала ўздыхаючы:

— Гэта ўсё так цяжка прадаць, а жыццё ў Парыжы даражэе і даражэе...

Мы мелі выпадак пераканацца, як раптам скачуць уверх цэны на прадукты. Я назірала ў мясным магазінчыку, як рэагавалі пакупніцы на адзін такі «скачок». Мясца ў тую раніцу было асабліва прыгожа раскладзена на беласнежных блюдах, упрыгожана зяленівам і яркімі этыкеткамі ў выглядзе рамонак. Адчувалася, гаспадар з усіх сіл стараўся пазалаціць пілюлю... Але жанчыны адыходзілі абураныя, так нічога і не купіўшы, таму што на «рамонах» значылі-

ся цэны, значна вышэйшыя за ўчарашнія. Дарэмна гаспадар з сонечнай усмешкай запэўняў пакупніц, што дзешавей яны сёння ўсё роўна нідзе не купяць.

— Такія цэны прапанаваў нам аль... — паўтараў ён.

Аль — велізарны аптovy рынак у цэнтры Парыжа. Ён працуе ўначы. Пачынаючы з адзінаццаці вечара і да сямі раніцы сюды з усёй Францыі сотні грузавікоў і рэфрыжэратараў дастаўляюць мяса, рыбу, гародніну і фрукты. І ўжо адсюль усё гэта расцякаецца па вуліцах горада, па магазінах і крамах. Зяля ахрысціў аль «Чэравам Парыжа».

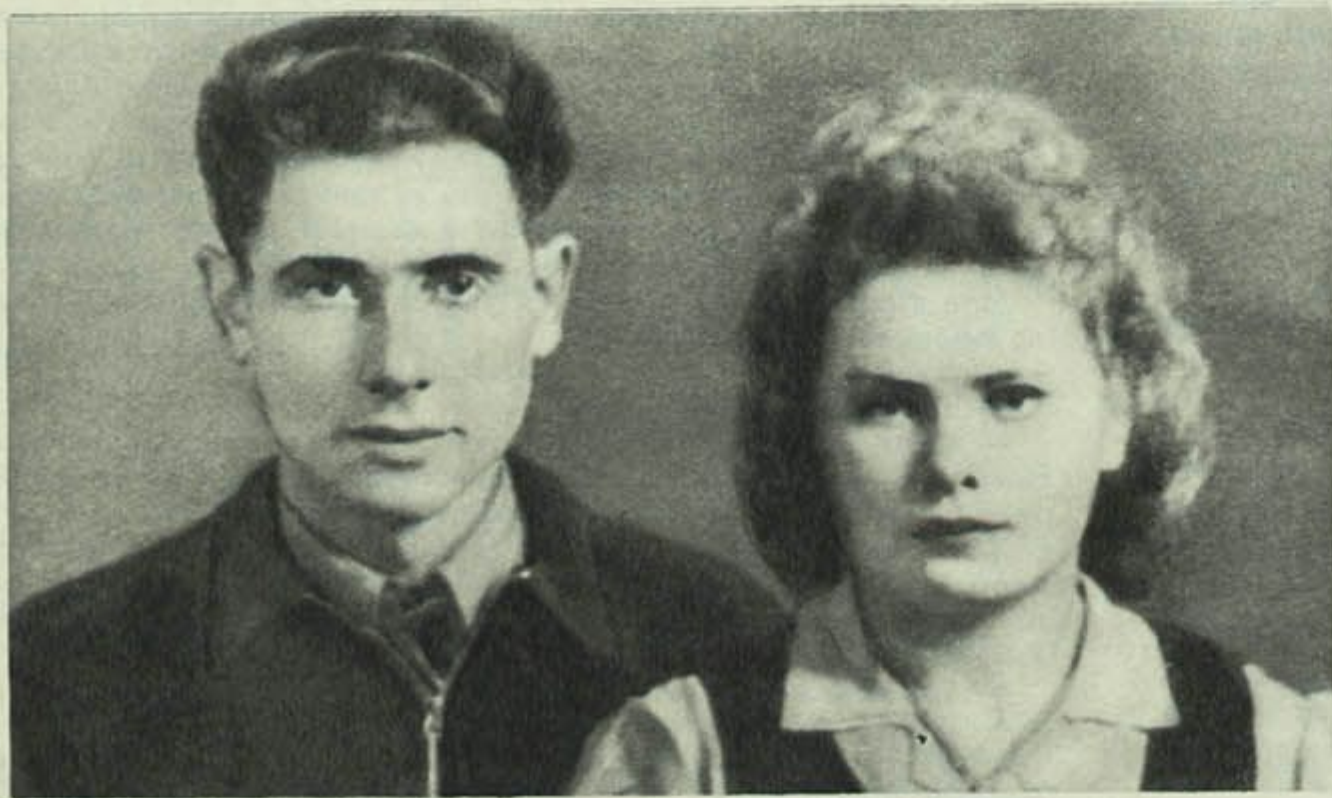
Ужо не ведаю, ці праўду скажаў гаспадар магазіна, што аль дыктуе цэны на прадукты, або гэта свайго роду змова гандляроў, але цэны ў той дзень сапраўды падняліся дружна. І не толькі на мясныя прадукты.

У парыжскіх магазінах шмат прыгожага адзення, тканін, абутку. Сукенкамі, выстаўленымі ў вітрынах, можна любаватца, як творами мастацтва. Але ў магазінах пустынна. І, заходзячы сюды, я ўспамінала кожны раз словы мадам Буржэ: «Гэта ўсё так цяжка прадаць...» Дарэмна па ўсяму гораду крычыць рэклама: «Купіце! Купіце!..» Купляюць мала. Ва ўсякім разе, на жанчынах я амаль не бачыла тых сукенак з вітрын. Вельмі дорага.

Як жа апрапаўца парыжанкі?

Перш за ўсё — з густам.

Вольга Пармон і Жорж Герэн.



ПАРАДНІЛІСЯ

Недалёка ад тых мясцін, дзе бярэ свой пачатак празрысты Нёман, на крутым беразе ракі, працягнулася ў зялёных садах вёска Касцяшы калгаса «Нёман». Жыла ў гэтай вёсцы шустрая белабрысая дзяўчына Вольга, дачка Васіля Пармона. Нічым адметным між іншых дзяўчат яна не вылучалася. Хадзіла з сяброўкамі ў школу, працавала ў калгасе, любіла спяваць песні, выбірала свой шлях жыцця, хацела быць настаўніцай. А па свеце ішоў свой суровы закон жыцця і вызначаў кожнаму сваю дарогу.

На ўсё жыццё запомніла Вольга ціхі чэрвеньскі суботні вечар, калі іграў калгасны духавы аркестр. Пасля на беразе гарэў касцёр, звінелі песні, кружыліся ў танцах пары. А на досвітку... На досвітку, калі пачалі патухаць зоркі, ужо ляцелі над Нёманам фашысцкія



Эйфелева вежа.

Дзяўчатыносяць доўгія, распущаныя па плячах валасы, ніякіх завівак і ўкладак. Сукенкі і касцюмчыкі простага, свабоднага крою, туфлі на нізкім абцасе. Міні-спадніц вельмі мала. Пераважна іхносяць зусім маладзенькія дзяўчынкі з вельмі стройнымі нагамі. Астатнія — спадніцы крыху вышэй кален, у рабочы час — штаны.

У парыхжскіх магазінах у шырокім асартыменце жаночая штучная прыгажосць: парыкі і шыньёны з валасоў, накладныя вейкі і нават пазногці, не кажучы ўжо пра касметыку. Але дзяўчаты мала фарбуюцца. Мне здалося, значна менш, чым нашы, якія імкнуцца пераймаць Запад, убачаны ў кіно.

Праўда, парыхжанкі старэйшыя ўдзяляюць касметыцы больш увагі. Але гэта і зразумела: паблякляны фарбы не грэх крыху падсважыць... Спадніцы з узростам становяцца даўжэй-

шымі. У прычосках пераважаюць кароткія стрыжкі, акуратныя ўкладкі без высокіх начосаў. Сукенкі ў большасці выпадкаў вельмі простыя, не кідаюцца ў вочы, але заўсёды гарманічныя па колеру з абуткам, сумачкай, капялюшыкам. Мяркую, вядома, толькі па вуліцы, на арыстакратычных раутах або танцавальных вечарах быць не давялося.

Аднак самае моцнае ўражанне на мяне зрабілі парыхжанкі, з якімі я сустрэлася на свяце газеты «Юманітэ». Гэтае свята — штосьці накшталт народнага гуляння, якое праводзіцца штогод у Венсенскім лесе — велізарным парку на ўскраіне Парыхжа. Мэта яго: прапаганда газеты французскіх камуністаў.

На зялёных лужках пад каштанамі і вогненна-чырвонымі клёнамі наспех збіты эстрады, раскінуты палаткі. Тут выступаюць артысты і проста аматары спевакі, чытачы, танцоры. Круцяцца яркія каруселі, грывіць музыка. Уздоўж алей — сотні ларкоў, балаганчыкаў, у якіх прадаецца і разыгрываецца ў латарэю ўсялякая ўсачына. Вы, напрыклад, можаце выйграць, купіўшы білетік за франк, бутэльку віна або нейлонавага мядзведзя, дзіцячую каляску або нават жывую казу з казлянятамі. А прыбытак ад усіх гэтых латарэй і продажу ідзе ў карысць «Юманітэ», газета ж існуе толькі на народныя сродкі.

На свята з'язджаюцца з усёй Францыі. У шматлікім натоўпе шумна і весела.

І гаспадынямі на гэтым свяце жонкі, сёстры і дачкі рабочых-камуністаў. Яны сустракаюць гасцей ля ўваходу, запрашаюць на відовішчы, прадаюць білеткі латарэй, разносяць гваздзікі і ружы ў кошыках. Быстрыя, жыццярэдасныя, разумныя —

вакол іх увесь час ускіпае вясёлы смех — яны ў вялізным натоўпе быццам іскаркі ў сваіх ярка-чырвоных касынках, накінутых на плечы. А на касынках надпісы: «За мір, за сацыялізм!»

Да нас падышла адна з кошыкам гваздзікаў і, пазнаўшы ў нас рускіх, прапанавала:

— Вазьміце кветкі. Вы ж любіце чырвоныя, праўда? У нас у «Юманітэ» пісалі, што ваш Ленін любіў чырвоныя гваздзікі. Я таксама люблю чырвоныя.

Яна ўстраянула чорнымі кучарамі, у якіх была прыколота пунсовая кветка, і дадала:

— Напэўна таму, што ў маіх жылах цячэ кроў камунараў. Мяне нават назвалі Люсьенай у гонар маці майго дзеда, якая загінула на барыкадах.

Вяртаючыся з Венсенскага лесу, мы ўсю дарогу гаварылі пра чарнавокую Люсьен. Нам было прыемна, што маладая парыхжанка ведае пра Леніна, і падабалася, што яна ганарыцца сваімі продкамі рэвалюцыянерамі.

Раптам у размову ўмяшалася наша перакладчыца Мары-Жан — тоненькая, доўгавалосая студэнтка з Сарбоны:

— А я таксама рэвалюцыянерка! У маі, калі ў Парыхжы была забастоўка, я разам з усімі студэнтамі будавала барыкады...

З уласцівым ёй тэмпераментам і гумарам Мары-Жан узялася раскаваць, як здорава яны ўсыпалі «гэтым каровам-паліцэйскім», а мы міжволі любаваліся ёю: з палаючымі вачыма, у чырвонай касынцы дзяўчына вельмі нагадвала юных камунараў, якімі іх звычайна паказваюць на карцінах пра Парыхжскую камуну...

Іна МІЦКЕВІЧ

Парыхж. верасень 1968 г.



Жанчыны ўсюды жанчыны...

Фота Л. Папковіча.

І такое сустракаецца на вуліцах Парыхжа.



бамбардзіроўшчыкі са свастыкай на крылах. Яны неслі смерць і слёзы нашаму народу. Настала трывожнае жыццё...

Аднойчы на прадвесні акружылі немцы вёску, сагналі ўсю моладзь. Не мінулі і Вольгу. Загаласіла маці, Юля Максімаўна: «Заручылася ты, дачушка, з горкай доляю, з нямецкай няволяю!»

Працавала Вольга ў нямецкага памешчыка на палявых работах, на кароўніку. Былі тут палякі, італьянцы, чэхі, французы. Людзі, трапіўшы ў няволю, розныя па нацыянальнасці і родныя па духу, хутка падружыліся паміж сабою. Два гады з палавінаю чакалі яны вызвалення. А юныя сэрцы любоўю палаюць і ў няволі. Любоў мае сваю мову, яна без слоў заграецца. Французскаму юнаку, што працаваў у пякарні, спадабалася дзевятнаццацігадовая беларуская сінявокая дзяўчына. Любоў з'яднала іх сэрцы.

Вялікім святам для палонных быў дзень вызвалення. Два чалавекі, два нявольнікі: Вольга Пармон з нёманскага краю і Жорж Герэн з французскага горада Шэтэлерава парадніліся-пажаніліся.

Вольга прыехала ў Францыю. Муж пайшоў на завод і стаў за свой такарны станок.

Скончылася вайна. Ішлі новыя гады і неслі сваё жыццё. Крок за крокам, слова за словам, штодзённая ў размове з мужам, Вольга асвойвала французскую мову, прыглядалася да новага жыцця і нацыянальных звычаяў незнаёмага ёй народа, вучылася пісаць і чытаць па-французску.

Але куды б чалавека лёс ні закінуў, душа яго і думка ляцяць у родны край. Як там дома, у роднай хаціне? Ці жывыя маці, бацька, малодшы брацік Мікола, што быў падлеткам у час вайны?

Непакоіліся і на радзіме ў роднай хаце пра Вольгу. З таго дня, як дзяўчыну немцы павезлі на катаргу, прайшло шмат год. Пасля вайны папрыходзілі дадому, хто жывы астаўся, а пра дзяўчыну ні слуху, ні духу. Ды вось аднаго дня прыносіць паштальён пісьмо. Гэты дзень быў святам у сям'і Пармонавых. Усе пазналі: напісана пісьмо рукою Вольгі. Брат Мікалай

чытае пісьмо, і рукі дрыжаць. Вольга замукам за французам. Мужа завуць Жорж. У іх чацвёра дзяцей, тры сыны: Жэрард, Жорж, Алік і дачка Моніка. Маці слухае і выцірае слёзы...

— Напішы ж, Мікалайка, што і ў нас адбыліся змены. Скора пасля вайны памёр наш бацька, Мікалай адбыў вайсковую службу, ажаніўся і таксама мае чацвёра дзяцей.

І вось у лютым месяцы 1966 года едзе Мікалай у Францыю да роднай сястры Вольгі, да швагра Жоржа ў госці, а ў жніўні таго ж года Вольга з мужам і дзецьмі прыехала ў госці ў сваю родную хату, на свой родны Нёман.

Ці трэба казаць пра тую радасныя сустрэчы шчаслівых людзей.

Ідучы з вудачкай берагам Нёмана мінулым летам, аўтар гэтых слоў быў шчаслівы паціснуць руку французскім гасцям.

Адам РУСАК,
заслужаны дзеяч культуры БССР.



Ганначка

Вісарыён ГАРБУК

Апавяданне

Мал. А. Александровіч

Хораша на зімовых канікулах. Вакол вёскі цвёрды снежавы шарпак. Бегай, дзе хочацца. Толькі скрып пад нагамі.

А яшчэ лепш на рэчцы. Яна роўная, нібы абрус на сталі. І вядзе далёка-далёка ў запаведнік, дзе, кажуць, бабры ў хатках жывуць.

Дзень такі сонечны, што зусім не холадна. Хоць і мороз. Снег увесь у зорачках. Зіхаціць, аж вочы мружацца.

У полі ледзь-ледзь ветрык павявае. А на рэчцы і зусім ціха. Усе хлопчыкі і дзяўчаткі тут бавяцца. Хто на санках, на каньках, а хто і так бегае. У каго лыжы—у поле падаліся.

Ганначка і Пятрусь гулялі разам з усімі, а потым Пятрусь падышоў да яе і сказаў:

— Пабеглі бабровыя хаткі шукаць!

Дзяўчынка падумала і згадзілася.

Петрусю лепш усяго гулялася з Ганначкай. Яны пасябравалі, калі настаўніца Наталля Аляксееўна пасадзіла іх за адну парту. Пасадзіла, зірнула на іх і сказала:

— А вы падобныя, нібы брат і сястра. Вось і сябруйце!

Некаторыя хлопчыкі штурхалі дзяўчатак, біліся з імі, тузалі за каснічкі, уяўляючы, што ад гэтага яны становяцца сапраўды харобрымі. Вядома, дзяўчаткі абараняліся, а то і самі наступалі, каб адпомсціць. А Пятрусь з Ганначкай сябравалі. У цяжкі момант Ганначка нават абараняла свайго друга ад вісусаў. І варта было Петрусю прыйсці ў школу, пашукаць у партфельчыку і заклапочана ўздыхнуць, яна адразу здагадалася, што ён штосьці забыў, і выручала яго.

У белым футры і шапачцы і ў белых футравых боціках Ганначка нібы змяняе зайчаныя. Варта крыху адбег-

чы—і не адрозніш ад гурбы. Коціцца калабком—не дагоніш. А дагоніш—крутанецца ўбок.

І яшчэ прыдумала. Ты яе вось-вось схопіць, а яна—раз! і прыгнецца. Ляціш кумялём у снег Рогату да слёз.

Але і Петруся не лёгка дагнаць. Эх, каб скінуць паліто і валёнкі! Хай бы паспрабаваў хто ганяцца за ім. Хіба што на лыжах. Ганначкі бацька абяцаў ім лыжы. Ды ў горад не выбегацца. А аднойчы з'ездзіў—лыж не было.

Вось паварот рэчкі. Забеглі за паварот, і адразу ціха стала. Усе дзіцячыя крыкі перасталі сюды даляцца. Ля берагоў высокія гурбы снегу. Толькі вершалінкі вербалозу ды алешын тарчаць.

— Ой, задыхалася...—крыкнула Ганначка.—Пачакай!

Пятрусь спыніўся.

— Кажуць, там цэлае бабровае паселішча, — сказаў ён.

— Але яны днём спяць, — запярэчыла Ганначка.

— Мы сляды пашукаем, — адказаў Пятрусь. — А па слядах хаткі знойдзем. І яны пабеглі.

— У запаведніку мядзведзі ёсць! — крыкнуў Пятрусь і зноў прыпыніўся. — Толькі зімой яны ляжаць у бярозе і лапу смочуць.

— І я... — Ганначка прыпынілася. — І я, калі была мала, любіла пальцы смактаць. Мама мяне па руцэ, па руцэ... А мядзведзя біць за гэта ніхто не асмеліцца.

— Яго лёгка навучыць на веласіпедзе ездзіць, — сказаў Пятрусь. — І нават на матацыкле.

— А калі такога мядзведзя ў кабінку пасадзіць? Замест шафёра. Ён і машыну павядзе? — спытала Ганначка.

— Вядома, павядзе, — з упэўненасцю адказаў Пятрусь. — Толькі правілам вулічнага руху трэба навучыць.

— І камбайнерам можа стаць, — рашыла Ганначка.

— Не, — падумаўшы, не згадзіўся Пятрусь. — На камбайнера розуму не хопіць. Гэта складаная тэхніка.

Так перагаворваючыся, то ўзяўшыся за рукі, то паасобку, супыняючыся і абганяючы адно аднаго, яны беглі па берагавой істужцы снегавага насцілу. Ужо далёка ззаду асталіся пасёлак і месца, дзе яны забаўляліся.

Нечакана Пятрусь убачыў перад сабой лёдавую плямку: нібы дзіцячая коўзанка на дарозе, якой так баяцца дарослыя. І надумаў пракаціцца.

Ён абганяў Ганначку, разганяўся і толькі прыгатаваўся каўзануцца, як пачуўся трэск. Не разумеючы, што здарылася, Пятрусь адчуў, што правальваецца ўніз. Апякла ледзяная вада. У момант Пятрусь выкінуў перад сабой рукі і пачаў хапацца за тонкія кавалкі лёду.

Як ён забыў, што ў іх на рэчцы ёсць палонкі і прамыны?

Ганначка бегла ўслед за Петрусём. Перад ёю мільгалі яго валёнкі. Потым Пятрусь пабег хутчэй, а дзяўчынка, наадварот, запаволіла свой бег і раптам убачыла, што Пятрусь знік. Толькі што быў перад ёю і знік. Нават не крыкнуў. Адна жоўтая шапка-вушанка відна сярод незразумелага чорнага правалу.

Дабегшы да палонкі, разгубленая Ганначка спынілася. Яна ўбачыла, як з вады падняліся Петрусёвы рукі, ляглі на беражок. Звонка хруснуўшы, лёд абламаўся, і Пятрусь зноў па шыю апынуўся ў вадзе.

Па снезе дзяўчынка аббегла палонку, убачыла збялелы твар свайго таварыша. Вочы вялізныя, напалоханыя і сінія-сінія. А рукі без рукавічак чырвоныя. Яны сустрэліся позіракам. У Петрусёвых вачах засвяцілася надзея: Ганначка дапаможа выбрацца! Рукі хлопчыка яшчэ раз ляглі на беражок, і лёд не абламаўся.

Са снегу Ганначка ступіла на лёд, каб падбегчы і схопіць Петруса за рукаў, але тут жа паслізнулася і ўпала ў снег. Ускочыла — і зноў упала. Калі хлопчык праваліўся, вада лінула ўверх і заліла лёд. Ганначка зразумела, што на такой слізгоце ёй ніяк не ўстаяць. Яна крыкнула Петрусь: «Зараз!» і пабегла да берага.

Адзежа хлопчыка рабілася ўсё цяжэйшая і цяжэйшая. Цячэнне цягнула пад лёд. Мокрыя рукавы хутка заледзянелі, рукі коўзаліся, зрываліся з краю. Пятрусь зноў і зноў па шыю апускаўся ў ледзяную ваду. А Ганначка бегла да зараснікаў вербалозу і алешніку і прыкідвала што зламаць. Вербалоз пругкі, не адолееш. Алешына крохкая, паддасца лягчэй.

Вось і зараснікі. Але снегу тут ледзь не з хату вышынёй. Правальваючыся па плечы, абрушваючы гурбы на сябе, Ганначка прабівалася да бліжэйшай вершалінкі.

Нарэшце перад ёю ствол алешыны. На галінках чорныя шышачкі і завязь маладых каташкоў. Крок, яшчэ крок. Дзяўчынка дабралася да дрэва, абхапіла рукамі і рванула на сябе. Не паддаецца. Не трацячы ні секунды, Ганначка палезла на алешыну, сціснула вакол ствала перакрываючы ногі, разгойдала дрэва і рыўком адкінулася назад. Ствол унізе хруснуў. Ганначка разам з ім паляцела ў гурбіну.

«Тоўсты канец яму, верх мне», — падаючы, рашыла Ганначка. Яна кінула вачыма на палонку. Пятрусь трымаецца.

— Бягу-у! — крыкнула Ганначка.

Не дабегшы да краю палонкі, цераз лёдавую паласу падала зламаны канец Петрусь. Хлопчык ухапіўся за алешыну адной рукой, потым другой. І яму адразу стала лягчэй трымацца.

Абхапіўшы развілку вершаліны, дзяўчынка ўперлася нагамі ў снег і пацягнула. Рукі Петруса выцягнуліся, напружліся, ён падняўся над беражком і засеў.

Ганначка пераступіла шырэй, мацней пацягнула. Не, так няёмка. Тады павярнулася да Петруса спіной, закінула голле на плечы, прыціснула рукамі, нахілілася ўперад.

Цяжка было Петрусь выбірацца з вады. Трымаючыся за алешыну, ён спрабаваў упірацца ў лёд локцямі, — і саслізгаваў, зноў упіраўся і зноў саслізгаваў.

Нарэшце Ганначка так нахілілася наперад, што амаль упала. Падаючы, моцным рыўком выцягнула Петруса на лёд. Перахопліваючыся рукамі па ствалу, хлопчык вылез на снег. З рукавоў і з-за каўняра паліто цяклі струменьчыкі вады.

Ганначка адпусціла голле, зраніла на снег рукі, моцна-моцна, да вясёлкавых кружочкаў, зажмурыла вочы, радасна ўздыхнула. Потым шырока расплюшчыла вочы і сказала:

— Цяпер смела можна казаць, што ты ў баброў гасцяваў.

Трэба спяшацца дадому. Ганначка ўстала, дапамагла яму падняцца.

— Бяжымо! — сказала яна. — А то мароз...

Хістаючыся, хлопчык цяжка і павольна пакрочыў. Адзежа заігнала і адубянела. Крокі рабіліся ўсё карацейшыя і карацейшыя, і хутка ён зусім змогся.

— Лажыся! — сказала Ганначка.

Пятрусь упаў на снег. Ганначка ўхапілася за яго рукаў і бокам пацягнула па сваіх старых слядах.

Як хутка і лёгка яны дабеглі сюды. І якая нечакана доўгая зрабілася дарога назад!

Але пра гэта не было калі думаць.

Ганначка добра ведала, што Петруса нельга кінуць аднаго. Нахіляючыся ўперад і крыху ўбок, павольным крокам яна ступала і ступала па зорчках скрыпучага снегу.

Нізкае зімовае сонца яшчэ падалося ўніз. Мяжучыся з аранжавымі палосамі, доўгія блакітныя цені ляглі на раку. Мароз крапчэў.

Пятрусь, як мог, варушыў пальцамі рук і ног. Яму было няёмка перад Ганначкай, што нічым не можа дапамагчы. І было боязна, што бацька і маці насварацца на яго і нават адлупцюць. І на Ганначку накрываць. А яна ж нічым не вінаватая... Можа, як удасца неўзаветку прыйсці дадому і хуценька пераапануцца, то ніхто і не заўважыць... Вось каб зрабіцца невідзімкай... Не, лепш чараўніком. Ён зачараваў бы Ганначку, і яна б стала яго першай памочніцай. Яны б паляцелі ў космас, потым вярнуліся, і бацька з маці ўсё даравалі б. І ёй, і яму.

У Ганначкі калацілася сэрца, пот заліваў твар. Яна цяжка дыхала, але ішла і ішла, сілком перастаўляючы свае ацяжэлыя боцікі. Спынялася, каб толькі перамяніць рукі і саўладаць з дыханнем, і толькі зрэдку выцірала рукавічкай цяжкі іней, што нарастаў на вейках.

У роце перасохла, у грудзях гарэла. Усяму целу балюча, няма сіл, але трэба, трэба, трэба! І гэтае трэба прымушала дзяўчынку ісці і цягнуць свой непасільны груз.

Раптам з-за павароту, пра які забыла змораная Ганначка, данесліся крыкі. Ганначка ўбачыла дзятву, якая спяшалася насустрач. У вачах пацямнела, ногі падкасіліся, і дзяўчынка ўпала. Ганначка не чула, як дзеці беражна паклалі яе і Петруса на санкі і бягом пацягнулі ў вёску.

Яна не помніла, як яе прынеслі дамоў, а дома маці распранула, напала тапленым малаком з мёдам і паклала ў пасцель.

Спала Ганначка моцна і доўга. Яна не чула, як да позняга вечара і наступным ранкам да яе прыходзілі суседзі, прыбягалі дзеці, наведвала настаўніца Наталля Аляксееўна.

І Пятрусь, якога маці напала гарачым чаем з малінай і добра нацёрла спіртамі, праспаў доўга-доўга.

Прыснілася яму, што разам з Ганначкай ён усё ж такі пабываў у баброў у гасцях. Яны там пілі чай з малінай, а закусвалі хрусткімі вербалознымі пружкамі. Сон быў такі яркі і выразны, што, прачнуўшыся, Пятрусь паверыў у яго сапраўднасць і спытаў:

— Мама, а бабры заўсёды чай з малінай п'юць?

Калі скончыліся канікулы, яны зноў побач сядзелі ў сваім класе за сваёй першай партай. Як і заўсёды, Наталля Аляксееўна ўвайшла пасля звонка ў клас, і дзятва з ёю дружна павіталася. Настаўніца ўбачыла радасныя, гарныстыя позіркы дзяўчатак, убачыла прычыхлых хлопцаў-свавольнікаў, якія яшчэ зусім нядаўна пагарджалі дзяўчатак.

Нібы нічога не заўважыўшы, Наталля Аляксееўна ўсміхнулася, ласкава зірнула на Ганначку з Петрусём і сказала:

— Цяпер вы сапраўдныя брат і сястра.



НАЗАВІЦЕ НАШУ РЭС

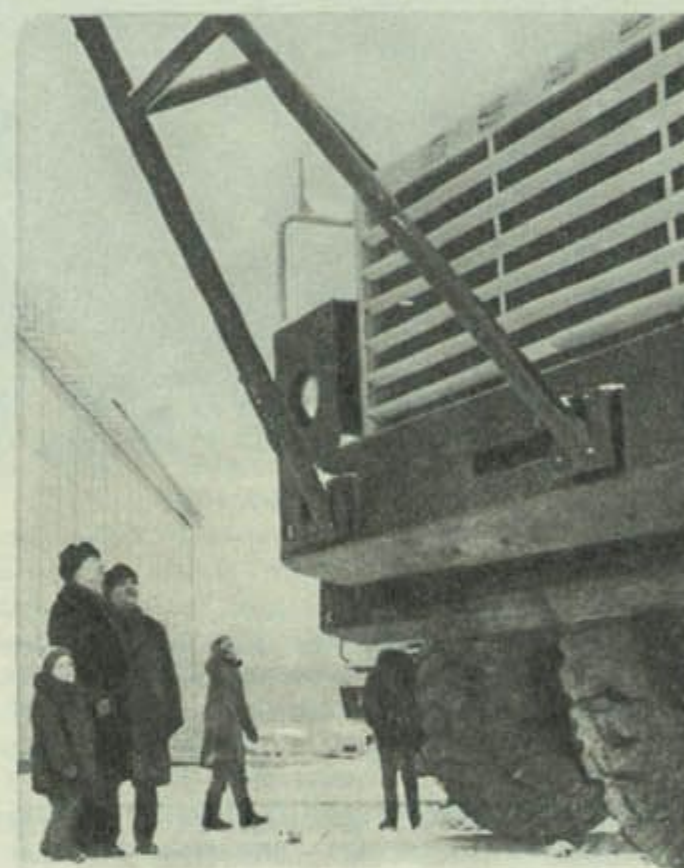
Беларусь святкавала свой юбілей, сваё залатое пяцідзесяцігоддзе Савецкай улады. І ў гэтыя дні на адной з вуліц яе сталіцы, на вуліцы імя Янкі Купалы, неяк нечакана нават для саміх мінчан вырастаў цудоўны палац са шкла і бетону. Як у казцы...

Ён і сапраўды аказаўся казачным палацам — тут выстаўка дасягненняў прамысловасці Беларусі за 50 гадоў Савецкай улады. І кожны, хто наведаў гэтую выстаўку, яшчэ раз убачыў, чым сталі мы, чым можам ганарыцца перад светам. І прыгадаў,

пэўна, яшчэ раз вядомыя словы паэта:

Не завіце маю
рэспубліку
Краінай цёмных лясоў.
Паглядзіце! Над ёю
свецяцца
Агні заводскіх карпусоў.

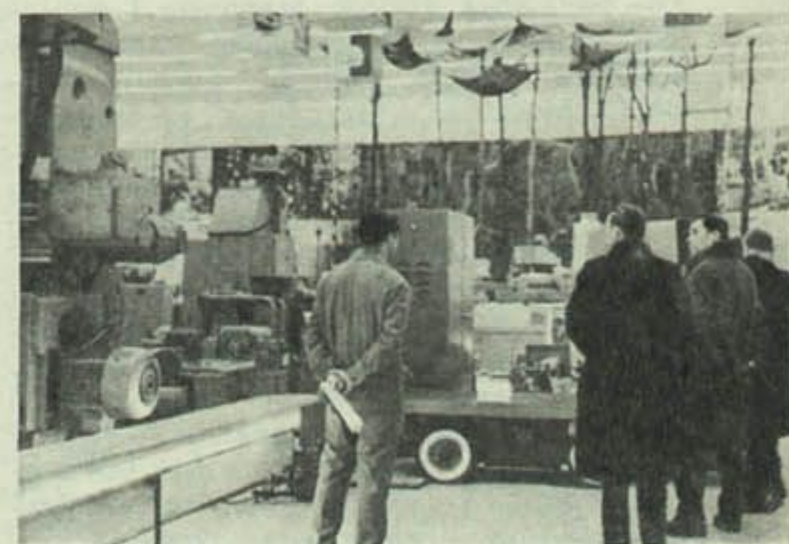
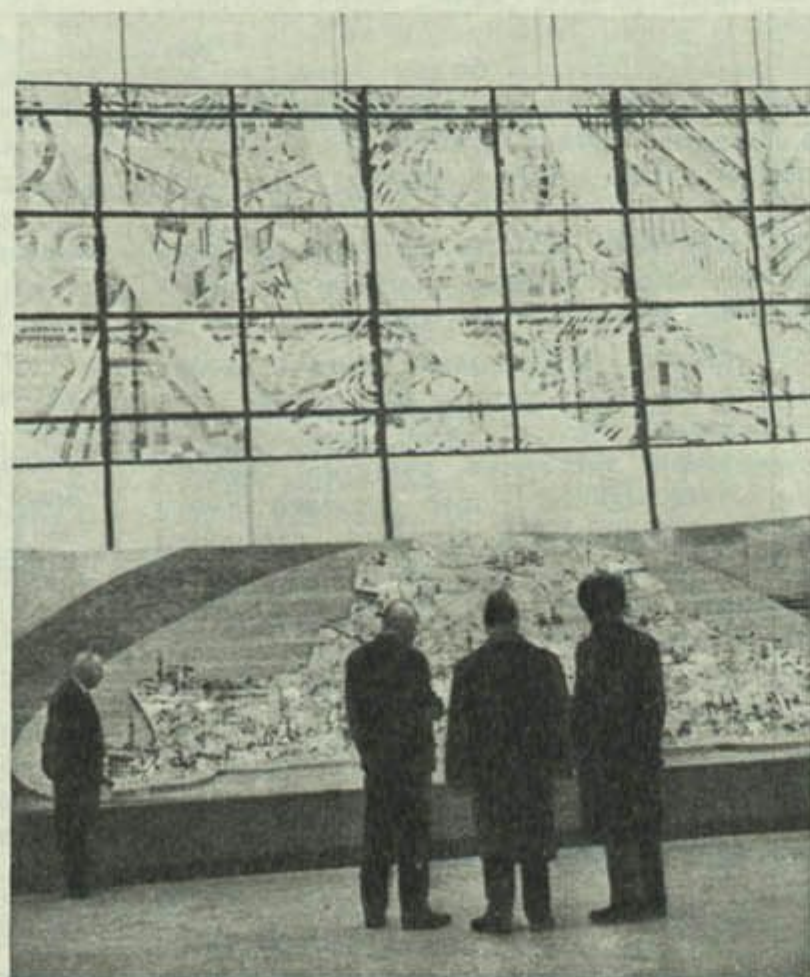
Паглядзіце! Наш фотакарэспандэнт Ул. Вяхотка зрабіў для вас некалькі здымкаў у першыя дні работы выстаўкі. На адным з іх — новая машына Беларускага аўтамабільнага завода, на другім — стэнд беларускага станкабудавання. На нашых здымках прадстаўлены таксама



Фота Ул. Вяхоткі

РЭСПУБЛІКУ...

Стэнд Мінскага мотавелазавода, стэнды культуры, сельскай гаспадаркі, электронікі, хіміі. Станкі і тэлевізары, магутныя аўтамабілі і дасканалая сучасная электроніка — вось твар сённяшняй Беларусі. І сапраўды, калі пастаіш каля карты рэспублікі — яна таксама ёсць на адным з нашых здымкаў, — паглядзіш, як запальваюцца агні над заводамі, фабрыкамі, камбінатамі, будоўлямі і шахтамі, хочацца назваць нашу Беларусь, нашу рэспубліку, краінай высокай індустрыі, выдатнай тэхнікі.





Раскройшчыца пушніны Нэля Гацман.

ПРАБЛЕМЫ «ЦЁПЛАЙ» ФАБРЫКІ

Бабруйская фабрыка футравых вырабаў — прадпрыемства адносна маладое. Яшчэ зусім нядаўна яна выпускала толькі галаўныя ўборы, а з 1960 года набыла новую назву і выпускае новы асартымент. Што цяпер дае фабрыка нашым спажывцам, ці, лепей сказаць, нашым пакупнікам? З гэтага пытання пачалася наша размова з дырэктарам Бабруйскай фабрыкі футравых вырабаў Васілём Ільічом Волкавым.

— Галаўныя ўборы, жаночыя і дзіцячыя паліто з натуральнай аўчыны і штучнага футра, цёплыя курткі, камізэлькі, рукавіцы, футравыя каўняры — вось наш асноўны асартымент. На прадпрыемстве працуюць кваліфікаваныя майстры. У нас за даволі кароткі час выраслі свае спецыялісты па раскрою і пашыву футравага адзення — Марыя Пляханавя, Рыма Бярэзіна, Тамара Кошалева, Таццяна Курыльчык, Зіна Волкава, Галіна Калядзіна і іншыя. Ёсць у нас і свае мадэльеры-канструктары — Ірына Чарнышэвіч і Аляўціна Волкава. Выгадала фабрыка сабе і маладога галоўнага інжынера — Галіну Альшэўскую.

Так што калектыв у нас малады, працавіты, творчы. Планы выконваем і перавыконваем.

— Нам вядома, што вырабы фабрыкі карыстаюцца вялікім попытам у пакупнікоў. Гэта натуральна, асабліва напярэдадні зімовага сезону. Але чамусьці футравых каўняроў, цёплых шапак і некаторых іншых вырабаў, як кажуць, днём з агнём не знойдзеш у магазінах. У чым тут справа? І хто ў гэтым вінаваты? Сыравіна ж у рэспубліцы ёсць —

андатра, бабёр, норка, чарнабурыя лісы. Дарэчы, вялікую колькасць гэтай сыравіны Беларусь пастаўляе і ў іншыя рэспублікі. І калі заняцца эканамічнымі падлікамі, нават самымі павярхоўнымі, кожнаму стане зразумела, колькі губляе ад гэтага бюджэт нашай рэспублікі. А аб прамой зацікаўленасці насельніцтва ў вырабах з натуральнага футра і гаварыць не прыходзіцца.

— Перш за ўсё скажу: наша фабрыка магла б даваць прадукцыю па ўсіх вырабах разоў у дзесяць больш, чым дае яна сёння. Аднак наша вытворчая плошча не дазваляе гэтага зрабіць. Памяшканне фабрыкі будавалася некалі пад навучальную ўстанову, і цяпер увесь час ідзе прыстасаванне яго да вытворчых умоў. Гэта абмяжоўвае нашы магчымасці, хаця яны і так максімальна абмежаваныя.

Мы лічым неабходным значна пашырыць фабрыку і робім для гэтага ўсё, што можам. Уносім свае прапановы ў адпаведныя інстанцыі, рыхтуем тэрыторыю — але пакуль што з гэтага нічога не атрымліваецца. А пытанне сапраўды вельмі наспеўшае. Мы спадзяемся, што рэдакцыя жаночага часопіса зацікавіцца нашымі праблемамі і сумеснымі намаганнямі мы будзем дабівацца пашырэння плошчы фабрыкі. І тады — можа, не сумняваюцца — мы здолеем забяспечыць нашых жанчын прыгожым і модным футрам, шапкамі, каўнярамі. І мужчын і дзяцей таксама.

Ёсць яшчэ некалькі пытанняў, якія б нам хацелася вынесці на старонкі часопіса. Вы, пэўна, заўважылі, якой грубай

і непрыгожай кірзой даводзіцца пакрываць нам футравыя курткі для мужчын. Дарэчы, гэтыя курткі вельмі патрэбны, асабліва вадзіцелям аўтамашын, наогул яны з поспехам маглі б замяніць абрыдлыя непрактычныя і непрыгожыя ватоўкі. Але наша прамысловасць усё яшчэ ніяк не можа даць фабрыцы добрую воданепранікальную тканіну прыгожых колераў. Чаму? Няўжо гэта такая невырашальная праблема?

І яшчэ. Аб модзе, аб яе заканадаўстве. Нашы мадэльеры распрацоўваюць новыя фасоны жаночага адзення. У прыватнасці, нядаўна мы прадставілі на гандлёвы кірмаш некалькі мадэлей новых жаночых шапак. На наш погляд і на густ многіх жанчын, яны і модныя, і прыгожыя, і вельмі зручныя. Дарэчы, у Маскве на мастацкім савеце некаторыя з іх атрымалі добрыя адзнакі. Але чамусьці на беларускім гандлёвым кірмашы гэтыя мадэлі не знайшлі падтрымкі і праходзілі з вялікай цяжкасцю. А некаторыя наогул не прайшлі. Работнікі гандлю, якія прысутнічаюць на кірмашах, звычайна вырашаюць лёс кожнай новай мадэлі катэгарычна і безапеляцыйна, на свой густ. І здараецца, што ўсё новае, арыгінальнае прымаецца ў штыкі.

Думаецца, што трэба больш шырокім колам людзей абмяркоўваць усе новыя мадэлі адзення, якія прапаноўвае наша прамысловасць. Каб тут прысутнічалі і мастакі, і мадэльеры, і прадстаўнікі друку. І абавязкова тыя, каму давядзецца быць першымі і галоўнымі цаніцелямі нашых мадэлей — самі пакупнікі.

РУТА-МЯТА НЕ ЗАВЯЛА

Нарыс



Лепшы скарняк фабрыкі Тамара Кошалева.

Канструктар па галаўных уборах Аляўціна Волкава.



Снег пачаўся, калі ўжо добра ўмеркла і Алена вярталася з работы. Спярша церушыў дробнымі вішнёвымі пялёсткамі, пасля паваліў вохлапамі. Падзьмуў знобкі вецер, падхапіў, узвіхрыў снег і стаў яго круціць-насіць над вуліцай, намятаючы пад платамі і прысадамі гурбы.

Алена ўходзіла хатнія справы і прылегла на печы, бо азябла, пакуль парабіла ўсё. Разам з ветраным скогатам яна ўчула сцішаны грукат у дзверы. «А можа здалося?». Услухалася — не, хтосьці грукое. Яна борздзенька выйшла ў сенцы, адчыніла. У лахматай шапцы-вушанцы, у дублёным кашушку стаяў на ганку чалавек. Алена пазнала вяртаўніка фермы.

— Праходзь, грэйся, — сказала яна.

— Няма калі, Дзям'янаўна. Ведаеш, чаго я прыйшоў? Муціць, Піжама твая думае цяліца. То падыдзі, паглядзіш.

Яна скоранька завязала цёплую пуховую хустку, накінула кашушок і выйшла на двор. У шчокі ўдарыў сцюдзёны вецер, мокрымі вохлапамі сляпіў вочы. Наперадзе спорненька тупаў вяртаўнік.

Вярнулася Алена позна. Ціха, каб не ўзбудзіць Анатоля, падалася да ложка. Але сын, муціць, пачуў, як бразнула клямка, і адразу папытаў:

— Ты, мама?

— Я, Толя.

— На ферму хадзіла?

— Ага, хадзіла. Піжама цялушку прынесла.

Нейкі час сын маўчыць, муціць, нешта думае. Потым падае голас:

— Кідала б ты ўжо гэтых піжам. Хіба не надакучыла?

— Не, не надакучыла, сыноч. Увыкла. Ты во які год пабыў на трактары і то ўжо ўцягнуўся. А я ж, сам ведаеш, колькі...

У думках Анатоля спачувае маці. Пастарэла яна, вунь як павары разбегліся маршчыны. Паслабелі і рукі. Колькі работы перарабілі! «Сядзела б дома ці на якую лягчэйшую работу пайшла б. Дык і не кажы ёй...»

А маці думае пра сына: «Глядзі, які ўжо!.. І нявестку знайшоў. Добрая яна, гэтая Аліна: працуе во і вучыцца, заатэхнікам стане хутка. І чаго ўжо там: ён, Анатоль, таксама здатны на ўсё. Хай жывуць...»

Думае Алена Дзям'янаўна пра сына і мроіцца ў ваччу

штосьці трывожнае, балючае... Пячэ-смаліць летняе сонца, трымцяць у млосным мроіве праменні, з-пад ног шэрым прысакам узнімаецца пыл. Ног ступае многа. Алена з Ягорам ідуць узбочынай па напудранай пылам траве. Побач басанож тупае Толік, а маленькая Жанка ў бацькі на руках. «Калі ўжо са мной што якое... ты, Алена, не дай іх у крыўду...», — паказаў ён на дзяцей. «Што ты, Ягор...» — боль вырваўся з жаночых грудзей, слёзы выкаціліся з вачэй, — што ты, Ягор...».

Пайшоў ён на вайну, а ў родныя Відокі чужыя салдаты прыйшлі — у тупарылых касках, з закасанымі рукавамі. Спярша за курэй ухапіліся, а потым і за людзей давалі. Страшныя яны, тыя салдаты ў тупарылых касках. Помніць Алена Дзям'янаўна, як падносілі яны факел пад стрэхі, як трашчала сухое бярвенне, як паўнеба заняла крывавае зара. Праўда, гады праз два далі ім у каршэнь.

Вярнуліся пагарэльцы да счарнелых камяніц, самотліва пазіралі на печышчы, уздыхалі. Ля асмалкаў разрасталася сакаўная траўка. Глянула неяк Алена на колішні кветнік ад вуліцы і заўважыла, як расце-буе духмяная рута-мята. Смачна яна пахне. Ягор, бывала, прасіў, каб Алена кінула лісток-другі ў чай: надта ж прыемна піць такі. «Глядзі, не завяла мята. А такая ж гарачыня была...». Жанчына адарвала лісток духмянай мяты і падалася на вуліцу. Насустрач ішоў паштальён.

— Ну, ці ёсць якая вестачка ад яго?..

— Ёсць... Толькі вазьмі сябе ў рукі, чуеш, Алена... Нядобрая яна, вестачка, сумная... Склаў галаву твой Ягор... Выплачсся ўволю ды вазьмі сябе ў рукі. Дзяцей трэба гадаваць, Алена.

Цяжка сцішыць слязьмі душэўны боль. Думала, чагосьці чакала: а можа памыліліся дзе ў штабе, можа Ягор жывы і вось-вось пакажацца на вуліцы. Чакала, а яго ўсё не было.

Падрасцілі Толік з Жанкай, і гэта цешыла ўдаву. Рабіла яна тады адна за двух, а то і за ўсіх трох. Як і да вайны, кароў даіла. Вернецца позна з фермы і стомленая бярэцца шыць-латаць. Хочацца, каб дзеці хадзілі не горш за іншых — мала што без бацькі. І гэтак дзень за днём, месяц за месяцам.

Папраўляліся справы на фер-

ме, асабліва пасля таго, як дырэктарам саўгаса «Полымя» стаў Анатоль Міхайлавіч Еўдакімаў. У тыпавым кароўніку ўстанавілі аўтапаілку, увялі электрычнае даенне. Куды лягчэй стала. Не дванаццаць, а дваццаць пяць кароў даглядаць стала Алена Сарокіна. І астатнія па столькі ж. Толькі некаторыя расчароўвацца пачалі: нешта малака сталі даваць каровы менш.

— З чаго б гэта? — здзівілася Люба Нікіціна.

— Ды, муціць, з таго, што не ўвыклі каровы яшчэ, — сказала Алена. — Ды і нячыста выбіраюць малако апараты, рукамі дадойваць трэба. Шкада пакідаць столькі, тым больш, што апошнія струмені тлусцейшыя.

Узяла яна падойнік, абышла з ім сваіх кароў — поўны надаіла. Узялі падойнікі і астатнія даяркі — тое ж: па поўнаму.

У Відоках наладзілася, а ў Нова-Беліцы — гэта цэнтральная брыгада — усё яшчэ цураліся механічных апаратаў. «Не трэба яны, і толькі!» Агітаваў, угаворваў жанчын галоўны заатэхнік Сямён Нікандравіч Карась ды і не сцярапеў, сказаў аднаго разу:

— Едзьце ў Відокі, павучыцеся.

— А што, і паглядзім, — сказала маладзейшая, Галіна Садоўская. — Можна там апараты не такія.

— Апараты такія, хіба толькі рукі... А лепш паглядзіце. Сарокіна пакажа.

Паехалі ў Відокі Галіна Садоўская і Наста Паляшкевіч. Вярнуліся, калі ўжо добра ўмеркла. Усе даяркі былі на ферме.

— Дык такія там апараты ці не? — папыталі жанкі.

— Такія ж, — адказала Галіна. — Мы проста не налаўчыліся, ды і не вельмі імкнуліся налаўчыцца. Мо няпраўда, скажаце?

— Ну-ну, паглядзім, як ты там налаўчылася.

— А во, — Галіна ўзяла апарат і падышла да крайняй каровы. — Перш чым надзець станчаны, трэба пераціснуць шланг. Тады ён не будзе адвальвацца. Глядзіце...

Спрытна выйшла ў Галіны, Хутка гэтак жа і ў астатніх.

З таго і зачасцілі ў Відокі па вопыт. Не толькі з «Полымя», а і з іншых, нават з аддаленых гаспадарак Сенненшчыны. Прыедуць і пытаюць:

— Дзе тут Сарокіна? Мы на яе курсы...

Многа даярак раёна прайшло «курсы Сарокінай».

Вучыла Алена Дзям'янаўна іншых ды і пра сябе думала, У саўгасе стварылі трохгадовыя заатэхнічныя курсы. Уведала пра гэта Алена Сарокіна і кажа сяброўкам:

— Вучыцца будзем, бабаныкі?

— Прыдумала. Адмер ад цэнтра дзесяць кіламетраў пеша...

— Чаму пеша? Вунь колькі машын у саўгасе, падкінуць. І туды і адтуль. А то аж нялоўка неяк: дабіваемся звання калектыву камуністычнай працы, а нідзе ніхто не вучыцца.

Праз тыдзень ці то крыху раней падкаціў вечарам да фермы грузавік. З кабіны вылез мужчына ў цёмным плашчы. І падаўся ў проёмы дзвярэй. Жанчыны злівалі ў бітоны сырадой, пра нешта гаманілі. Сямён Нікандравіч адно ўчуў: «...а тут і солі-лізунцу няма. Трэба, відаць, адчасіць заатэхніка...». І калі ён падышоў, Сарокіна абмовілася:

— А во і ён, лёгкі на ўспамін.

І давай, і давай...

— Можна трошачкі і я дзе схібіў, — адказаў Карась. — Ёсць соль-лізунец. Прывязуць заўтра ж, а то і самі сёння вазьміце. Усе ж на заняткі паедзеце?

Грузавік павярнуў улева, выхапіў фарамі шэры палавік дарогі, што сцэлеца да Нова-Беліцы. Падзьмуў свежы вецер, зашкамутаў жаночыя хусткі.

— Эй, Балашкіна, можа б песню зачала?

— А што, і зачну...

Падхапілі сяброўкі песню, павезлі прасёлкавай дарогай у цэнтр:

...Пад вярбой Алёна

Мыла ручнікі...

А Сарокіна думае штосьці. Можна маладосць успамінае ці так што. Ёсць над чым падумаць-паразважаць удаве.

Дамоў вярнуліся апоўначы. Не паспела Алена вачэй звесці — пёўні на ўсе Відокі загарапанілі: на ферму пара. І так два разы на тыдзень тры гады.

Закончыла Алена Сарокіна курсы і не шкадуе: веды ў дапасунку да яе рупнасці — ого, сказаліся ў рабоце! Па пуду малака ад каровы выходзіла ў суткі. А за год — больш як па чатыры тысячы кілаграмаў. А зліць бы малако, надоенае за ўсе трыццаць гадоў работы, — возера б разлілося, усе відокаўскія паплавы, бадай, затапіла б.

Аднае раніцы заходзіць на ферму Сямён Нікандравіч. Падздароўкаўся і пытае:

— Ну, як малачко, не спадае?

— Не, на прыбаўку ідзе.

— То і добра. А я во чаго прыйшоў. У Нова-Беліцы групам племянное ядро. Дык от

што — відокаўскіх кароў туды забіраем.

— Лепшых, значыць?

— Вядома ж, не горшых. У племянное ядро — самых найлепшых. Самі ведаеце, вучыліся ж...

Спахмурнелі жанкі, задумаліся. Самі раздойвалі нецелей, выгадавалі кароў і на табе — забіраюць.

— Ядро — ядром, а мы прычым? — запярэчыла Марыя Печнікава. — Там узнімуцца надоі, прэміі паляцця навабеліцкім, а нам?

— І вы дамагайцеся прэміі, — адказаў Карась.

— Дамагайцеся? А што ты даб'ешся ад коз?

— Не коз, а кастрэмскіх кароў прыгонім. Дзе ты бачыла ў нас коз?

Слухала Алена Дзям'янаўна спрэчку ды і кажа Печнікавай:

— Цішэй ты, Мар'я. Усё, што робіцца, — к лепшаму, сама ж ведаеш. Раздоім і новых. За пояс заткнём навабеліцкіх.

Прыгналі новых кароў, па групах падзялілі.

— Жывёла як жывёла, — значыла Алена Дзям'янаўна. — Пакармі добра, дагледзь — не менш тых дадуць малака.

Амаль дваццаць год узначальвае льнаводчае звяно ў калгасе імя Царука Карэліцкага раёна Валянціна Данілаўна Нос. Яе звяно — перадавое ў арцелі — штогод атрымлівае па 6—8 цэнтнераў насення і валакна лёну з гектара.

На здымку (справа налева): Валянціна Данілаўна Нос, Надзея Рыгораўна Гімпель і Вера Аляксандраўна Нос рыхтуюць валакно для адпраўкі на прыёмны пункт.

Фота А. Перахода (БелТА).

Кармілі і дапраўды добра — ні сена, ні сіласу не шкадавалі, бо назапашвалі корму ўдасталі. Даглядалі жывёлу таксама як трэба.

Прайшоў год, і ферма заняла першынство не толькі па саўгасе «Полымя», а і ва ўсім раёне. І яшчэ: ферме прысвоілі званне калектыву камуністычнай працы. Алене Дзям'янаўне (які раз ужо!) уручылі прэмію і аб'явілі падзяку. І грамат многа заслужыла, медалі выстаўкі. А потым на ўвесь Сенненскі раён навіна: Алене Дзям'янаўне Сарокінай прысвоілі званне Героя Сацыялістычнай Працы. Віншуюць Алену Дзям'янаўну, рукі паціскаюць, а яна і сказаць не ведае што. Не навучылася прыгожа гаварыць. Яна больш рабіць прывыкла.

Ды толькі во сіл паменшала, бяруць гады сваё. На адпачынак пара. Летась на пенсію праводзілі Алену Дзям'янаўну відокаўскія даяркі.

— Хоць цяпер адпачні як след, нарабілася, — гаварыў сын Анатоль.

А яна як бы і не чуе.

Дома хадзіла па агародчыку, па двары, заходзіла ў сенцы, быццам не знаходзіла, да чаго

рукі прыкласці. Прайшоў тыдзень, другі — яшчэ самотней стала Алене Дзям'янаўне: як бы чагосьці нестася, штосьці згубіла. А праз месяц заявілася ў саўгасную кантору і гаворыць:

— Хачу яшчэ на ферме пабыць. Ведаеце, адвыкаць ад работы цяжэй, чым прывыкаць да яе. Далібог, праўду кажу...

— Ну, самой лепей відаць. Прымай сваю ж групу. Дамовімся, новая даярка не будзе прырэчыць, не яна ж — ты гадала тых кароў.

Назаўтра ранічкай Алена Дзям'янаўна зноў падалася на ферму. Яшчэ здаля яна змеціла Марыю Печнікаву. Відаць, тая прыйшла раней за астатніх. Заўважыўшы Сарокіну, падала голас:

— Куды ты, Алена, у такую рань, спала б яшчэ!

— Спала б. А хто кароў маіх выдаіць?

— Дык зноў?

— Трошкі папрацую яшчэ. А што, брыгадзір не казаў вам?

— Сёння яго не было яшчэ. А я так і ведала: вернешся ты...

— Адкуль ты ведала?

— Па табе ведала. Во каб замкнуў цябе дома хто — мо як і ўседзела б. А так дзе там... Ці чула па радыё, што цябе ў раённую кнігу славы занеслі?

І зноў, калі запалавее неба, Алена Дзям'янаўна знаёмай дарогай борздзенька ідзе на работу. Ранішні ветрык-нізавік выхоплівае з-пад хусцінкі кудзеркі сівізны.

Мікола ВОРАНАУ

Сенненскі раён.



МАЦІ ТРЫЦЦАЦІ ДЗЯЦЕЙ

Завуць яе Настасся Антонаўна Жукава. Жыве яна ў горадзе Браславе па Замкавай, 14. Мы сустрэліся з ёй у невялічкім пакойчыку яе кватэры. Яна сядзела за сталом насупраць і расказвала, расказвала... Часам голас яе ўздрыгваў, і па адкрытым дабрадушным твары кацілася сляза.

...Чорнай наваляй набліжалася да Браслава вайна. Смяротныя бліскавіцы з кожным днём усё часцей паласавалі неба. Дымам пажарышчаў засцілаліся далёгляды. А на дарогах, у напрамку на ўсход — натоўпы бежанцаў. Настасся Антонаўна сумна паглядала ўслед людзям, якія пакідалі сваё жыллё. А калі апошняя павозка схавалася за ўзгоркам у шэрай хмары пылу, моўчкі накіравалася да невялікага будынка. Тут, у Браслаўскім доме груднога дзіцяці, жылі трыццаць маленькіх дзяцей. Кому год, кому паўтара, некаторым усяго па сем месяцаў. Круглыя сіроты.

Яна абышла ложка. Паправіла коўдры. Углядаючыся ў маленькія пухлыя тварыкі, з болей у сэрцы думала: што станецца з імі праз дзень, другі, калі і сюды ўваруцца фашысты? А можа яшчэ не позна? Можна папрасіць сябровак, забраць малых і разам з іншымі рушыць на ўсход?

...Весела ўсміхаючыся, перабірала ножкамі Валечка, напываў сам сабе калыханку Алік.

— Ну, што рабіць будзем? — з трывогай у голасе прашаптала яна.

І, любуючыся іх тварыкамі, рашыла:

— Вывозіць позна і рызыкаўна. Астануся з імі!

Яшчэ доўга яна сядзела ля малых. А калі азірнулася, то ўбачыла ля парога няню Марыю Васілеўскую і повара Раісу Лебедзеву.

— Мы таксама астаемся з вамі, — казалі яны.

У Браславе асталіся тры жанчыны з добрымі матчынымі сэрцамі, асталіся на акупіраванай тэрыторыі, каб абараніць дзяцей ад лютага ворага. Гаспадарліва, з разлікам на кожны дзень выдаткоўвалі прадукты з невялікага прыпасу, схаванага ад акупантаў. Нейкі час выручала падсобная гаспадарка.

— Цяжка было, — успамінае Настасся Антонаўна. — Цукру для дзяцей не мелі. Толькі для самых маленькіх. Ды што цукар! Трэба было думаць, як пракарміць. Садзілі бульбу, гародніну. Пра выхадныя дні і гаворкі не было. Заснуць дзеці, а мы — на поле. А бывала і так, што хадзілі па суседзях, прасілі. Хто што можа, хто што дасць.

У навакольных лясках давалі аб сабе знаць партызаны. Фашысты з кожным днём усё больш шалелі. Яны затрымлівалі кожнага падзронага, дапытвалі ў камендатуры, без папярэджання адкрывалі

страляніну. Ратуючы дзяцей, Настасся Антонаўна рызыкавала сваім жыццём.

Аднойчы ўвечары, калі ўжо добра сцямнела, яна пайшла ў чарговы абход суседзяў, сабраўшы ў кошык збаны, мяшчкі. Зайшла ў адзін дом, другі, трэці. Поўніўся кошык. Яшчэ да двух зойдзе — і дадому. На нейкі момант яна ўявіла сабе галодную дзетвару, што з нецярплівасцю чакала яе прыходу. Вось прынясе ежу і выкладзе на стол — колькі радасці будзе! І раптам...

— Хэндэ хох, рус партызан! — нібы з-пад зямлі вырасла ў цемры постаць гітлераўца з аўтаматам на шыі.

«Што рабіць? Ісці ў камендатуру? Трэба ўцякаць!» — маланкай пранеслася ў галаве. Імгненны рывок за вугал дома, а там сад, зараснікі вербалозу... Начную цішыню разарвала аўтаматная чарга. Штосьці бразнула. Яна ледзь утрымала ў руках кошык, з прабітага збана цякло малако. Прыкрытая цемрай, праскочыла, прыгінаючыся, па агародах. Услед прагучэла нямецкая лаянка, яшчэ раз прастрачыў і змоўк аўтамат. Узрушаная, задыханая, шчаслівая, Настасся Антонаўна пераступіла родны парог...

І такі выпадак быў не адзін.

Усе сілы, цеплыню мацярынскіх сэрцаў прыкладалі жанчыны, каб зберагчы маленькія жыцці. Днём здабывалі прадукты, а па начах шылі кашулі, латалі старыя.

А сірочая сям'я ўсё расла. Неяк вечарам ішла дамоў Раіса Лебедзева. Глянула — ляжыць ля плоту жывы камячок, загорнуты ў лахманы. Прынесла ў памяшканне, пакарміла, апранула. А праз некалькі дзён у дом прыйшлі незнаёмыя людзі. І пакінулі яшчэ траіх: Альберта, Эму і Валю. Гэта былі першыя сіроты вайны.

А тым часам усё часцей і часцей сталі паяўляцца ў доме гітлераўцы, уважліва прыглядаліся да дзяцей.

— Юда! Юда! — крычалі фашысты, хапаліся за пісталеты, настаўлялі на Любу і Гарыка.

— Сіроткі яны! — галасіла Настасся Антонаўна, прыкрываючы іх сваім целам. Бяду ўдалося адвесці. У другі раз фрыцаў заўважыла Марыя Васілеўская. Яна кінулася ў пакой і чорным ходам вывела дзяцей у бяспечнае месца. І так кожны раз на працягу доўгіх 1100 дзён і начэй фашысцкай няволі.

...Набліжаўся доўгачаканы час вызвалення. З усходу да Браслава па начах даносілася гулка артылерыйская кананада. Нібы вясновы гром, абуджала яна ўсё наваколле, вяртала людзям радасць жыцця. Акупанты ўмацавалі браслаўскі гарнізон. Аставацца было небяспечна. І Настасся Антонаўна прымае рашэнне: вывесці дзяцей за горад.

Быў спякотны летні дзень. Усё сваё цяпло чэрвеньскае сонца пасылала стомленым людзям, каб сагрэць іх, удыхнуць свежыя сілы. У высокім бязвоблачным небе над полем кружылі жаўрукі. Па пыльнай палявой дарозе, расцягнуўшыся ланцужком, павольна крочылі дзеці. Двух-трохгадовыя — самі, маленькіх неслі на руках.

— Я, Ніна Каптур і Раіса Лебедзева сабралі па сцібцы хлеба, — успамінае Настасся Антонаўна. — Склалі ў навалачку. Крупы, якія былі, усыпалі. Куды ісці? Самі не ведаем.

Да вечара дабраліся да вёскі Муражы. Тут, на ўскрайку сяла, у гумне і заначавалі.



Зімовыя забавы.

Фотаэцюд Ул. Вяхоткі.

Дзеткі аж падалі ад стомы. У гумне было крыху саломы і кажушок. Каго на руках трымалі, хто на саломе спаў. Усю ноч недалёка былі чутны выбухі. Па чарзе выходзілі глядзець, ці не гарыць сяло. На досвітку мы пачулі радасную вестку: «Нашы ў Браславе». І дзеткі ўсе як адзін ускочылі на ногі. Да Браслава як не бягом беглі. Ваенныя сустрэлі дзяцей. Частавалі чым маглі. Мы былі шчаслівыя!

У 1950 годзе Браслаўскі дзіцячы дом расфармавалі. Большасць яго выхаванцаў была накіравана ў Відзы. З болей у сэрцы, не саромячыся слёз, развіталася з імі Настасся Антонаўна. А маленькі Альберт Сайкоўскі так і не адпусціў яе руку. І хоць жылося цяжка: дома ляжала хворая маці, Настасся Антонаўна ўсынавіла хлопчыка. Гадала Альберта, але і на іншых не забывалася.

Усе яе выхаванцы знайшлі дарогу ў жыцці. Міхаіл Саўчанка працуе шахцёрам на Поўначы, Леанід Осіпаў — марак. Скончыла бібліятэчны тэхнікум і працуе ў Брэсцкай вобласці Эма Лісоўская. Прыёмны сын Альберт стаў капітан-лейтэнантам, плавае ў водах Атлантыкі. Усе яны памятаюць пра сваю названую маці. Амаль кожны дзень, праходзячы па вуліцы Замкавай, паштальён не мінае дома № 14. Нясе пісьмы з Днепрапятроўска і Масквы, Кіева і Мінска, Севастопалю і Мурманска. І кожнае пачынаецца словамі «Добры дзень, дарагая мама» або «Добрай маці асірацелых дзяцей». А хіба можна без хвалявання перачытваць вось гэтыя радкі:

«Памятаю, як вас раніцай заўсёды сустракалі з радасным вясёлым гоманам. Памятаю: прагнуўся, а вы стаіце з градуснікамі. Праглядалі кожны з іх, змагнулі, штосьці запісалі. Алег Пушакоў».

Ідуць пісьмы. У іх шчырая ўдзячнасць за пашчоту, за мацярынскую ласку і любоў.

Амаль кожнае лета да Настасі Антонаўны прыязджаюць у госці былыя выхаванцы. І яна самая шчаслівейшая на свеце, калі разам з імі ідзе па зялёных цяністых вуліцах роднага Браслава. Вочы яе свецяцца бязмежнай радасцю за іх і за ўсіх трыццаць сыноў і дачок, якіх выратавала яна ў час чорнай навалы.

М. ШАРУБА

ВОСЬ толькі што на мой службовы стол паклалі невялікую тэлеграму. Яе трэба падпісаць, потым яна пойдзе на тэлетаіп у Мінск, у Маскву, трапіць на першыя старонкі газет, прагучыць па радыё. Невялікая тэлеграма, усяго некалькі слоў:

«Статыстычнае ўпраўленне Віцебскай вобласці паведамляе, што прамысловасць вобласці датэрмінова, 24 снежня, выканала план 1968 года...»

Я ведаю, як гэтае паведамленне чакалі ў абласным камітэце партыі, у аблвыканкоме,

перш чым далі «зялёную вуліцу» гэтай тэлеграме, стаіць за словамі «статыстычнае ўпраўленне паведамляе...»

Мы—статыстыкі. Прадстаўнікі папулярнай і ўсё-такі мала вядомай шырокаму колу людзей прафесіі, дзе 85% супрацоўнікаў—жанчыны. Так што можна лічыць нашу прафесію сапраўды «жаночай», і гэтым мы па праву можам ганарыцца. Не буду паўтараць усім вядомых ісцін, але толькі напому, якое вялікае значэнне надаваў Уладзімір Ільіч Ленін уліку, статыстыцы ў нашай

род глядзяць у гэтае люстэрка, звяраюць па ім кожны свой пройдзены крок, вызначаюць планы на будучыню. Як жа не ганарыцца, не радавацца, што і ты належыш да прадстаўнікоў гэтай вельмі важнай, вельмі неабходнай прафесіі!

Больш 30 гадоў свайго жыцця давялося мне аддаць статыстыцы. З 1944 года—у Віцебску... Памятаю наш горад, нашу вобласць у тыя дні... Памятаю лічбы тых дзён, болей у сэрцы адбіліся яны назаўсёды. Галоўнае, чым былі заняты мы, статыс-

і больш становіцца навукай, кроўна зацікаўленай у паляпшэнні дабрабыту народа, эканомікі краіны. Мы не толькі фіксуем, што і як, мы яшчэ і адказваем на пытанні: чаму? Чаму, напрыклад, тое ці іншае прадпрыемства не выканала план? Чаму, напрыклад, не асвойваюцца капіталаўкладанні па таму ці іншаму артыкулу? Гэта ўжо кантроль. А калі ёсць такі кантроль, значыць яшчэ лепш будучы будавацца дамы для рабочых, клубы і бальніцы, дзіцячыя сады і школы... Лепш выканае прадпрыемства свой

ЛІЧБЫ, ПАЭЗІЯ, ЛІЧБЫ...

Пра адну сціпную „жаночую прафесію“

у рэдакцыях газет. Нашы службовыя тэлефоны літаральна разрываліся. Ведаю—ды гэта разумеюць, безумоўна, усе—колькі працы, самаадданай працы рабочых і інжынераў на заводах і фабрыках вобласці стаіць за кожнай літарай такой тэлеграмы. Але зусім нямногія могуць сабе ўявіць, колькі іншай працы—нябачнай і карпатлівай, працы людзей, якія падлічылі і правярылі кожную лічбу.

сацыялістычнай дзяржаве, як яшчэ ў першыя дні Савецкай улады, у гады разрухі вучыў нас лічыць і думаць над лічбамі, ведаць, колькі кожны рабочы і селянін працуе, колькі ён спажывае, колькі адпачывае. Лічбы—гэта мільёны маленькіх люстэрак бюджэту сям'і, прадпрыемства, калгаса, горада, вёскі, якія зліваюцца потым у адно вялікае люстэрка—бюджэт усёй краіны. І ўрад краіны, яе на-

тыкі, у той час,—гэта падлік страт, якія нанесла нашай народнай гаспадарцы, кожнай сям'і фашысцкая акупацыя. І потым былі яшчэ і цяжкія і складаныя гады аднаўлення. І было ў тых гадах рознае. Побач з упартай працай і воляй людзей, якія падрыхтавалі нашы сённяшнія поспехі, былі асобныя спробы падфарбаваць жыццё, было тое, што пасля называлі «паказухай», «вочкаўціральніцтвам». Але трэба сказаць, што статыстыка заставалася аб'ектыўнай і справядлівай заўсёды і, пэўна, тым самым нямала дапамагла нашай партыі і народу.

І вось цяпер—мы даем такія шчаслівыя тэлеграмы, з якой пачала я размову. У нашых лічбах, у слупках маўклівых паказчыкаў ёсць свая паэзія. У гэтым няцяжка пераканацца, ну, напрыклад, калі праедзеце вы з аднаго канца Віцебска ў другі. Бачыце новыя кварталы, мікрараёны, праспекты, жыллёвыя масівы? Усё гэта адлюстравана недзе ў нашых справаздачах, у нашых паведамленнях аб капітальным і жыллёвым будаўніцтве, у раздзелах аб культуры, ахове здароўя насельніцтва горада, вобласці. Уяўляеце сабе, якія гэта лічбы!

Мы—не халодныя назіральнікі. Мы радуемся кожнаму поспеху свайго вобласці, свайго горада: нездарма тэлеграму аб датэрміновым выкананні плана работнікі ўсіх звянаў статыстыкі рыхтавалі як баявую аператыўную зводку, не лічыліся з часам, забывалі пра адпачынак. І сама статыстыка цяпер усё больш

план—вырасце зарплата рабочых, павялічацца рэальныя даходы.

Вось якая яна, наша прафесія—статыстыка. І мы любім яе, стараемся апраўдаць яе высокае прызначэнне. Толькі ў нашым абласным статыстычным упраўленні я магу вам назваць дзесяткі імён і прозвішчаў людзей, для якіх гэтая прафесія—сэнс і шчасце жыцця. Намеснік начальніка па прамысловасці—Вольга Мікітаўна Мяккая, начальнік аддзела капітальнага будаўніцтва—Роза Маркаўна Фрэйгінзон, начальнік аддзела дэмаграфіі—Аляксандра Савельеўна Грыгор'ева, старшы эканаміст у галіне сельскай гаспадаркі—Марыя Тарасаўна Сарокіна. Бачыце, якія адказныя ўчасткі работы, і ўзначальваюць іх жанчыны. Нездарма лічыцца, што там, дзе патрэбна асабліва дакладнасць і акуратанасць у рабоце (можна дадаць яшчэ—асабліва адданасць даручанай справе), там можна смела ставіць жанчыну.

У нас нямала жанчын—работнікаў раённых упраўленняў статыстыкі, да якіх з найвялікшай павагай ставіцца і раённае начальства, і кіраўнікі калгасаў, саўгасаў, прадпрыемстваў. У Гарадоцкім раёне—Ефрасіння Ціханенка, у Полацку—Ганна Залецкая, у Паставах—Нэля Кліменка. Не толькі ўзяць тую або іншую лічбу (хоць і гэта вельмі важна), а дапамагчы людзям правільна наладзіць улук—такую мэту заўсёды ставяць перад сабой лепшыя прадстаўнікі нашай прафесіі. І мне вельмі хочац-

Новая электронна-лічыльная машына «Мінск-32» створана калектывам інжынераў і канструктараў мінскага праектнага бюро завода імя Арджанікідзе. Новая машына выконвае 30 тысяч аперацый у секунду. Кіруе ёю адзін чалавек.

На здымку: агульны выгляд машыны. На прыкладным плане, ля пульту кіравання—вядучы інжынер Ірына Белакурская.

Фота Ул. Лупейкі (БелТА).



ІЛЬГОТЫ ЦЯЖАРНЫМ ЖАНЧЫНАМ І КОРМЯЧЫМ МАЦІ

ца, каб са старонак нумара часопіса, прысвечанага нашаму жаночаму святу—8 сакавіка, прагучэлі ў адрас шматтысячнай арміі жанчын-статыстыкаў самыя добрыя, сардэчныя пажаданні. Каб часцей і гаварылі, і пісалі, і расказвалі пра людзей гэтай сціплай і адказнай прафесіі.

Я ведаю: гэтыя радкі прачытаюць многія рахункаводы, бухгалтары, эканамісты—нашы блізкія родзічы па прафесіі. І ў іх адрас таксама хочацца паслаць прывітанне з нашым жаночым святам. І пра іхнюю працу не так часта пішуць у газетах і часопісах. А між тым, якая гэта адказная і неабходная людзям праца, колькі выдатных людзей—і большасць—жанчыны!—сумленных, працавітых, занята ёю!

Там, дзе лічбы, там не толькі паэзія. Але і палітыка. І ўсе мы разам—статыстыкі, фінансавыя работнікі, эканамісты, памагаем нашай дзяржаве і партыі ісці па напрамку, які выбраў савецкі народ. Бо калі без уліку не можа быць сацыялізма, то, пэўна, і камунізма таксама?

Дарэчы, аб палітыцы. Міжволі ўспамінаецца адзін прыклад. Мне давялося ўдзельнічаць у рабоце статыстычнай камісіі пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Гэта было ў Жэневе ў 1965 годзе. Сабраліся спецыялісты з усіх краін свету, і мне выпаў гонар прадстаўляць Беларусь. Абмяркоўвалася пытанне: як вызначаць адзіную міжнародную меру статыстыкі? Гарачыя спрэчкі разгарэліся наконце таго, што лічыць чалавечым жыллем. Ёсць жа краіны, дзе жывуць людзі яшчэ і ў пячорах, і ў лодках, і ў фургонах, і ў будаках. Як тут быць?

— Чалавек павінен жыць па-чалавечаму. У нашай краіне толькі жыллёвая плошча ў дамах (нават кухня не ўлічваецца) з'яўляецца адзінкай вымярэння. І так павінна быць усюды,—даказвалі мы. І статыстыкам іншых краін нічога не заставалася, як прыняць прапанову «сацыялістычнага лагера» і лічыць жыллем чалавека толькі сапраўды чалавечы жыллё. А не лодкі, не пячоры, не фургоны...

Так што, бачыце, статыстыка навука аб'ектыўная, але заўсёды зацікаўленая. І шчасце, калі гэтая зацікаўленасць супадае з інтарэсамі дзяржавы і народа. Як у нас.

Ганна ШАВЯКОВА,
начальнік Віцебскага абласнога статыстычнага ўпраўлення, старшыня жансавета вобласці.

Клопатамі аб ахове здароўя жанчыны і здароўя дзіцяці пранікнуты спецыяльныя нормы савецкага права аб умовах працы цяжарных жанчын і маці, якія кормяць дзіця грудзмі. Гэтыя нормы распаўсюджваюцца на ўсіх жанчын—рабочых і служачых—незалежна ад таго, з'яўляюцца яны пастаяннымі, часовымі або сезоннымі работнікамі.

Перш за ўсё заканадаўства ўстанаўлівае для цяжарных жанчын і кормячых маці павышаныя гарантыі, каб прадухіліць неабгрунтаваныя звальненні іх з работы. Цяжарныя жанчыны і адзінокія жанчыны, якія маюць дзяцей ва ўзросце да аднаго года, могуць быць звольнены толькі ў выключных выпадках: калі, напрыклад, прадпрыемства або ўстанова поўнасцю ліквідуецца і жанчына адмаўляецца ад пераводу на іншую работу.

Пры часовай непрацаздольнасці, якая настала з прычыны цяжарнасці і родаў, месца работы захоўваецца на працягу ўстаноўленага тэрміну водпуску па цяжарнасці і родах. У выпадку далейшай хваробы (звязанай або не звязанай з цяжарнасцю і родамі) работніца або служачая захоўвае месца работы. Ёй выплачваюць дапамогу яшчэ два месяцы пасля заканчэння водпуску па цяжарнасці і родах.

З 1 красавіка 1956 года водпуск па цяжарнасці і родах павялічан з 77 да 112 календарных дзён (56 да і 56 пасля родаў). За гэты перыяд, незалежна ад стажу работы, выдаецца дапамога ва ўстаноўленым парадку. У выпадку ненармальных родаў або нараджэння двух і больш дзяцей водпуск пасля родаў павялічваецца да 70 календарных дзён.

Паводле агульнага правіла рабочыя і служачыя набываюць права на чарговы (асноўны) адпачынак пасля 11 месяцаў няспыннай работы ў дадзеным прадпрыемстве або ўстанове. Чарговы адпачынак цяжарным жанчынам павінен прыўрочвацца да водпуску па цяжарнасці і родах, незалежна ад таго, колькі часу прапрацавала цяжарная жанчына ў дадзеным прадпрыемстве або ўстанове: 11 месяцаў ці менш.

Водпуск па цяжарнасці і родах залічваецца ў агульны і бесперапынны стаж работы і, у прыватнасці, у стаж, які дае права на чарговы (у тым ліку і дадатковы, калі ён належыць) адпачынак.

Калі жанчына не выкарыстала адпачынак за апошні рабочы год, а водпуск па цяжарнасці і родах ахоплівае частку наступнага года работы, то па яе просьбе да водпуску па цяжарнасці і родах павінны быць далучаны абодва адпачынікі—за мінулы і апошні рабочы гады.

Кіраўнікі прадпрыемстваў і ўстаноў абавязаны прадастаўляць жанчынам, па іх просьбе, апрача водпуску па цяжарнасці і родах, дадатковы водпуск без захавання заработнай платы (але з захаваннем месца работы), пакуль дзіця не дасягне ўзросту 1 года. Калі непасрэдна пасля заканчэння водпуску па цяжарнасці і родах жанчына атрымала чарговы адпачынак, то дадатковы водпуск без захавання заработку даецца (па яе просьбе) пасля заканчэння гэтага адпачынку.

Дадатковы водпуск жанчыне-маці (без захавання заработку) залічваецца як у агульны, так і ў бесперапынны стаж работы пры

назначэнні дапамог і пенсій па сацыяльнаму страхаванню. Ён не ўключаецца толькі ў стаж, які дае права на наступны чарговы адпачынак.

Закон прадастаўляе кормячай жанчыне перапынкі для кармлення дзіцяці з залічэннем іх у лік рабочага часу. Закон не ўстанаўлівае дакладна працягласці і часу гэтых перапынкаў, але яны не могуць быць менш паўгадзіны і павінны прадастаўляцца не радзей чым праз кожныя 3,5 гадзіны. З улікам адлегласці ад месца работы маці да месца кармлення дзіцяці (дома або ў яслях), а таксама фактычнай працягласці кармлення, якая часам залежыць ад стану здароўя дзіцяці, паўгадзіны перапынак можа быць недастатковым. Тады адміністрацыя прадпрыемства або ўстановы сумесна з ФЗМК прафсаюза мае права ўстанавіць для работніцы больш працяглы перапынак на кармленне дзіцяці.

Пры нараджэнні двойні працягласць перапынку на кармленне дзіцяці павінна складаць не менш гадзіны.

Перыяд кармлення дзіцяці грудзмі не абмежаваны ніякімі календарнымі тэрмінамі. Пры 7- і 8-гадзінным рабочым дні прадастаўляюцца два перапынкі, а пры 6-гадзінным рабочым дні—адзін перапынак.

Часам (напрыклад, пры аддаленасці месца работы ад месца жыхарства) жанчына фактычна не мае магчымасці выкарыстаць перапынак, каб накарміць дзіця. Тады можна далучыць гэты перапынак да абедзеннага або аб'яднаць два перапынкі на кармленне дзіцяці і перанесці іх у суміраваным размеры на канец рабочага дня, г. зн. канчаць работу раней. Зразумела, усё гэта дапускаецца толькі са згоды маці.

Пры штучным кармленні перапынкі павінны прадастаўляцца таксама, як і пры кармленні грудзмі, але толькі пакуль дзіцяці не споўніцца 9 месяцаў.

Перапынкі для кармлення дзіцяці залічваюцца ў рабочы час і падлягаюць аплаце нароўні з фактычна прапрацаваным часам. Яны аплачваюцца па сярэдняму заробтку, а не па тарыфнай стаўцы, і не павінны выклікаць памяншэння зароботнай платы.

У выпадках, калі праца не дапускае адлучак і няма другой работы, аднолькавай па кваліфікацыі і аплаце, жанчына на час кармлення пераводзіцца на іншую пасаду з захаваннем ранейшага заробтку.

Закон забараняе прыцягваць цяжарных жанчын і кормячых маці да начной работы (з 10 гадзін вечара да 6 гадзін раніцы) на працягу ўсяго перыяду цяжарнасці і кармлення дзіцяці. На практыцы пры прадастаўленні гэтай ільготы да маці, якія кормяць грудзмі, прыроўніваюцца жанчыны, у якіх дзеці груднога ўзросту карыстаюцца штучным кармленнем.

Цяжарныя жанчыны вызваляюцца ад звышурочных работ, пачынаючы з пятага месяца цяжарнасці, а кормячыя маці—на працягу ўсяго перыяду кармлення дзіцяці грудзмі.

Цяжарныя жанчыны і маці, якія маюць дзяцей ва ўзросце да 12 гадоў, не павінны прыцягвацца да дзяжурстваў на прадпрыемствах і ва ўстановах пасля заканчэння рабочага дня і ў начны час, а таксама ў выхадныя і святочныя дні.

А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук.

СЛЕДЧЫ ПРАКУРАТУРЫ

— Толькі, калі ласка, не распісвайце мяне ружовымі фарбамі. Працую, як і ўсе, нічога асаблівага...

— Ну, як «нічога асаблівага». Адна ўжо ваша прафесія...

— Во-во, прафесія! Не я сама, а мая прафесія. Так і пішыце, каб не казалі людзі: «Якая цікавая жанчына следчы Нужная», а казалі: «Якая цікавая работа ў следчага Нужнай». Вы разумееце мяне?

Так, я разумею. І абяцаю: ніякіх ружовых фарбаў, толькі строгі, праўдзівы расказ пра нялёгкую, цікавую, поўную романтикі і захапляльных сюжэтаў працу следчага. Сваё абяцанне мне нялёгка стрымаць. Па-першае, вельмі хочацца паспрачацца з Надзеяй Канстанцінаўнай наконт праблемы «чалавек і прафесія». Часам бывае, што самая романтичная спецыяльнасць у раўнадушных руках ператвараецца ў сумную неабходнасць «зарабляць грошы».

А па-другое, мне проста хочацца больш падрабязна расказаць пра абаяльную чужую жанчыну, старшага следчага пракуратуры горада Мінска Надзею Нужную. І зусім не таму, што яна следчы, а таму, што яна вось такая, якая ёсць.

Але абяцанні трэба выконваць, нічога не зробіш. Павядзем размову вакол прафесіі. Пытанні да Надзеі Канстанцінаўны ў мяне безліч. Адказвае яна на іх цяплява, тактоўна. Кожны адказ Нужнай — гэта эпізод ці нават навіна пра той або іншы выпадак з работы следчага. Калі б занатаваць усе гэтыя эпізоды, атрымалася б цэлая кніга. А я пішу кароткі нарыс. Гэта значыць, трэба з мноства эпізодаў выбраць некалькі — два ці тры. Якіх?

ДЭБЮТ

Жанчына-следчы — з'ява даволі рэдкая ў юрыдычнай практыцы. Таму, калі ў 1962 годзе ў пракуратуру Савецкага раёна прыйшла на стажыроўку зусім маладзенькая цёмнавокая дзяўчына і катэгарычна заявіла: «Буду толькі следчым», той-сёй са старых вопытных работнікаў успрыняў яе «ультыматум» даволі іранічна. Маўляў, паглядзім, які з цябе атрымаецца следчы. Але сустрэлі Надзею ў пракуратуры ветліва, у парадах і дапамозе не адмаўлялі. А тут якраз надышла пара летніх водпусकाў ды яшчэ захварэў нехта ў следчым аддзеле. Давялося стажору брацца за работу па-сапраўднаму.

Уявіце сабе, што чалавек, які не ўмее плаваць, апынуўся за бортам лодкі: і страшна яму, і вада залівае, і рукі нямеюць, але так вабіць блізкі бераг... Бязладна лупіць чалавек рукамі і нагамі па вадзе, і раптам адчувае — плыве! Трымае яго вада! Вось так і ў Надзі было. І сама не заўважыла, як паплыла. Хаця, што там «не заўважыла». Колькі рук на дапамогу цягнулася. А першая — рука пракурора, што паклала на яе стол таўшчэзны «фаліант» — тую самую справу, якая і сёння жыве ў памяці следчага. Пракурор сказаў тады: «Разбярэшся — будзеш следчым. Нават стажорскі тэрмін скароцім. А не... Ну, карацей кажучы, давай!»

...Лічбы. Квітанцыі. Даведкі. Акты. Прыход-расход.

Артыкулы тканін. Прозвішчы заказчыкаў.

Пячаткі, штампы, мудрагелістыя подпісы. Надзі здаецца, што галава ў яе вось-вось разваліцца ад усяго гэтага. Куды прасцей з жывымі людзьмі... Прасцей? Вось ён, перад ёй — жывы чалавек. Палюдава Галіна Сяргееўна. Майстар змены аднаго з мінскіх атэлье. Гэта яе мудрагелістыя подпісы мільгаюць на шматлікіх паперах. Паперкі хаваюць злчынства. Але так хітра хаваюць, што Галіна Сяргееўна глядзіць на следчага шчырымі вачыма і голасам пакрыўджанай нявіннасці цягне:

— Што вы, грамадзянка следчы... Каб я — і красці? Ніколі ў жыцці! Паклёп, слова гонару, паклёп.

І на самай справе, цяжка паверыць, што гэта прыгожая, элегантная, з пышной прычоскай жанчына здольна на злчынства. Вунь як яна акуратна, двума пальчыкамі выцягвае з кішэнні бяліткую хусціначку і прыкладае спачатку да аднаго вока, потым да другога. Стараецца, бачыш ты, каб фарбу на павеках не размазаць. Дужа любіць сябе жанчына, ох як любіць! А ў вочы следчаму глядзець не хоча. А калі і зірне часам, то насмешку



Старшы следчы гарадской пракуратуры Надзея Канстанцінаўна Нужная.

дзесьці ў глыбіні вачэй прыхавае. Відаць, думае: «Эх ты, птушанятка! Паспрабуй, злаві мяне...»

Надзея злуецца. Добра адчувае яна і насмешку Палюдавай, і сваю бездапаможнасць. Але злаваць нельга. Следчы аддзела Анатоль Мікалаевіч Шышкін (цяпер ён пракурор раёна) гаворыў неяк: «Вядзеш допыт — пра свае пачуцці забудзь. Можна перад табой злчынца са злчынцаў, а ты размаўляй з ім, як з сумленным чалавекам, пакуль не маеш доказаў віноўнасці».

А доказаў няма. Яны — у тых паперах. Да глыбокай ночы не гасне святло ў адным з пакояў пракуратуры. Надзея Нужная вывучае той самы «фаліант», што паклаў перад ёй на стол пракурор. «Разбярэшся — будзеш следчым». Пакуль вядома толькі, што ў атэлье дарагія тканіны збывалі «налева», а грошы клалі ва ўласную кішэню. Душой «мерапрыемстваў» была Палюдава. І яна ні ў чым не прызнаецца. Патрэбны доказы. Вось і знайдзі іх, малады следчы (пакуль яшчэ проста стажор!) Надзея Нужная.

Лічба. Шасцізначная. Такая наўрад ці ўтрымаецца ў памяці. Але Надзея дакладна памятае, што лічба ёй знаёма. Дзе ўжо сустракалася яна? Ага, так. Гэта нумар артыкула тканіны, з якой у атэлье шылі паліто. Але ж там быў масавы пашыў, а тут нейкая грамадзянка Мацюшонак А. Г. заказала паліто сабе. Чыя тканіна? Заказчыка. А артыкул той жа. Можна так быць? Можна, але мала верагодна. Ці не тут сабака закапаны?.. У блакноце Надзі з'яўляецца радок: «Выклікаць Мацюшонак А. Г.»

Прыходзіць жанчына, крыху напалоханая выклікам. Размова адбываецца кароткая.

— Шылі паліто?

— Шыла.

— Са свайго матэрыялу?

— Не, у атэлье прапанавалі...

— Як так у атэлье? Вось жа ў квітанцыі напісана: «Матэрыял заказчыка».

— Не-не, што вы. З матэрыялу атэлье. Палюдавай асабіста грошы за яго аддала.

— Шмат?

— 135 рублёў...

Так. Адзін факт — гэта яшчэ не доказ. Зноў сядзіць Надзея над паперамі. Выпісвае прозвішчы ў блакнот. Ідуць людзі ў пракуратуру. Размовы тыя ж: «Шылі?» «Шылі з матэрыялу атэлье, але грошы плацілі Палюдавай». Адзін, другі, пяты, восьмы... Нясучь свае паліто, касцюмы. Эксперты — вопытныя таваразнаўцы ўстанаўліваюць артыкул тканіны, яе гатунак, назву. Малюнак праясняецца. З кожным допытам блякне яркасць Галіны Сяргееўны. Факты, вочныя стаўкі і размовы. Доўгія размовы са следчым, дзе ўжо не яна, Палюдава, уладарыць, а гэта маладзенькая дзяўчына, такая, здавалася б, нявопытная... У той дзень, калі паддопытная дастала з кішэнні хусціначку не двума пальчыкамі, а дрыжачай рукой, калі паліліся з яе вачэй сапраўдныя слёзы — зразумела Надзея: перамагла яна.

— Усё раскажу, — хрыпла гаварыла Палюдава.

Махляры атрымалі сваё. А Надзея пасля гэтай справы і стала следчым. Да заканчэння стажорскага тэрміну, як і абяцаў пракурор.

У размовах з Надзеяй Канстанцінаўнай я часта чую: «Псіхалагічны кантакт з паддопытным». Вельмі хочацца ведаць, што гэта такое. Натуральна, пытаюся. Надзея Канстанцінаўна ўсміхаецца.

— Ведаеце, цяжка ў некалькіх словах растлумачыць. Ну, калі коратка сказаць, то гэта ўменне назіраць і аналізаваць пачуцці чалавека, лёс якога вырашаеш. Вядома, уменне гэта прыходзіць не адразу. Акрамя таго, кожны следчы валодае сваімі ўласнымі метадамі ўстанаўлення кантакту з паддапытным. Якія ў мяне метады? Ведаеце, неяк я не задумвалася. Не хачу хваліцца...

Але мне ўсё ж пашчасціла назіраць метады Надзеі Канстанцінаўны.

ПСІХАЛАГІЧНЫ КАНТАКТ

Высока ў сцяне — акенца, перакрэсленае кратамі. Шэрыя сцены. У пакоі — толькі просты стол, стул за ім. Ля стала — табурэтка, прымацаваная да падлогі. Крыху воддаль — другая такая ж. Тут вядуцца допыты. Цяпер на бліжэйшай да стала табурэтку — хударлявы чалавек, узрост якога цяжка вызначыць з першага погляду. Але з дакументаў мне вядома, што ён яшчэ малады — няма трыццаці. І што на сумленні яго цяжкае злачынства. За кратамі па сіняму небу плывуць воблакі. Чалавек раз-пораз кідае позірк у акенца. Доўга, вельмі доўга прыйдзеца яму яшчэ бачыць неба «ў буйную клетку». Ідзе следства. Потым будзе суд. Чалавек прыблізна здагадваецца, колькі менавіта гадоў пазбаўлення волі ён атрымае, таму ніякіх ілюзій для сябе не малюе. Але вось следчы... Жанчына ўважліва глядзіць яму ў вочы, клапатліва пытае, як здароўе, самаадчуванне, ці атрымлівае перадачы.

Следчы вядзе такую задушэўную гутарку, што ў вачах чалавека раптам з'яўляецца баязлівы агеньчык надзеі. Ён больш ахвотна пачынае адказваць на пытанні, адрывае позірк ад кратаў.

Я вельмі ўважліва слухаю допыт, але ніяк не магу ўлавіць тых самых «хітрых» лабірынтаў, якія, на маю дылетанцкую думку, следчы павінен расставіць свайму паддапытнаму. Ідзе звычайная гутарка. Следчы і зняволены вельмі сур'ёзна абмяркоўваюць праблему: як быць паддапытнаму са страхоўкай. Ён, бачыце, застрахаваны, кожны месяц выплочваў 8 рублёў. Праз некалькі гадоў змог бы атрымаць буйную суму грошай. А як цяпер? Ці страціць страхоўка сваю сілу, калі яму дадуць «тэрмін»?

Надзея Канстанцінаўна вельмі спакойна растлумачвае, што і там, дзе ён будзе адбываць пакаранне, можна выплочваць страхавыя ўзносы. А як выйдзе на волю — атрымае сваю страхоўку. Нават так лепш.

На волю... Не, не хутка гэта будзе. Вельмі вінаваты чалавек, што сядзіць на прыкаванай да падлогі табурэтку. Але размова аб звычайных жыццёвых рэчах, відаць, дала нейкі новы штуршок яго думкам, абудзіла нейкія надзеі. Чалавек, ужо не збіваючыся, адказвае на пытанні следчага па справе. Ды, прынамсі, ён ведае — шчырае прызнанне прынясе сваю карысць...

Пасля гэтага допыту я пацікавілася ў Надзеі Канстанцінаўны:

— Як вы можаце так з ім размаўляць? Ён жа такое зробіў!

Надзея Канстанцінаўна ўсміхаецца нявесела.

— Ён жа ўсё роўна чалавек, хоць і злачинец, і яму ўласцівы пачуцці — гонар, самалюбства, крыўда, прага спачування. За сваё злачынства ён панясе кару, а абражаць яго я не маю ні законнага, ні маральнага права. Зрэшты, мне трэба ад яго шчырае прызнанне. Вось я яго і дабіваюся. Бывае, што і так, і гэтак імкнешся раскрыць душу чалавека, а ён ад цябе на сем замкоў закрываецца. І сам не разумее, што робіць сабе горш... А бывае, што ключык да яго сэрца тут, побач, толькі знайсці трэба. Вось і шукаю.

Я ўжо ведаю, як Надзея Канстанцінаўна знаходзіць такія «ключыкі».

...Міхаіл Салаўёў* цяжка параніў нажом чалавека. Віна яго доўгі час не магла быць даказана, бо ў справе меліся толькі ўскосныя доказы. Сам Міхаіл рашуча адмаўляў усё на свеце, абуралася і наогул не жадаў размаўляць са следчым. Гутаркі Надзеі Канстанцінаўны з ім вяліся доўгімі гадзінамі і нагадвалі прагулкі па забытых катакомбах. Толькі-толькі, здаецца, заблішчыць наперадзе святло выхаду — і раптам перад вачыма зноў сцяна.

Вось тады і паявілася ў кабінёце Надзеі Канстанцінаўны яго жонка Люба. Жанчына была ў распачы, плакала, але на пытанні следчага адказвала ахвотна. Тым больш, што пытанні былі такія простыя: чым, калі муж хварэў, што любіць, з кім сябруе, дзе яго бацькі. І Люба расказала: калі Міхаілу было гадоў дзесяць,

фашысты расстралялі яго бацьку. Яны па-зверску катавалі яго на вачах у хлопчыка.

— Міхаіл пра гэта не можа гаварыць. А як вып'е, вельмі злосны становіцца, — бясхітрасна расказвала жанчына.

«Ключык» быў знойдзены. Чарговы допыт пачаўся з зусім нечаканага для Міхаіла пытання: як ён адносіцца да вайны? Адказ праз зубы: «Ненавіджу». Пытанне: «Ты бачыў, як забіваюць на вайне?» Кратка: «Бачыў». «Цікавае відовішча?» Істэрычны крык: «Чаго вы ад мяне хочаце?!» Зноў пытанне: «Твайго бацьку расстралялі фашысты. А ты, яго сын, чаму хачеў пазбавіць жыцця чалавека, таксама бацьку?» Крык: «Я не хачу!» «А як жа тады гэта атрымалася?» Ціха, у распачы: «П'яны быў. Я злосны п'яны...» «Значыць, ты?» «Я. Пішыце, буду расказваць».

Вось ён, той самы «псіхалагічны кантакт». Знойдзены.

ПРАФЕСІЙНЫ ПУНКТ ГЛЕДЖАННЯ

Неяк у адной размове мне давалося пачуць:

— Была сёння ў бальніцы, знаёмую наведвала. Такое адчуванне пасля, нібы ўсе людзі на свеце хворыя...

Я пераказваю Надзеі Канстанцінаўне гэтыя словы і пытаюся:

— А ці бывае ў вас такое адчуванне, што ўсе людзі на свеце — злачынцы?

Яна глядзіць на мяне, як на дзівачку.

— Ну што вы, чаму ж... Вы не думайце, што мы маем справу толькі са злачынцамі. А колькі ідзе да нас людзей сумленных, што хочуць дапамагчы. Ды і наогул, злачынствы наўмысныя — справа рэдкая, нетыповая. Бывае, што ў ходзе следства высвятляецца: чалавек зусім і не вінаваты, а так склаліся абставіны. Вось нядаўна закончылі мы справу па абвінавачванні аднаго інжынера ў парушэнні правілаў тэхнікі бяспекі. На ўчастку загінуў чалавек. Інжынер па свайму службоваму абавязку павінен быў сачыць за работай пад'ёмных кранаў, правяраць іх стан кожны месяц. У адзін з месяцаў гэтага зроблена не было і вось у выніку аварыі — ахвяра. Інжынер — чалавек сумленны. Ён не выкручваўся, не шукаў вінаватых, а адразу ўзяў усю віну на сябе. Але ў нашай практыцы прызнанне паддапытнага яшчэ не лічыцца доказам яго віны. Я вывучала ўсе дакументы па гэтай выпадку. Раптам бачу: у той злашчасны месяц інжынер ляжаў у бальніцы. А яго абавязкі загадам кіраўніка трэста былі ўскладзены на іншага чалавека. Загад не вывешваўся, яго проста падшылі ў справу і забыліся. Калі адбылася аварыя, інжынер толькі выйшаў з бальніцы. Ён нават і не ведаў, што па загаду ў той месяц за краны ён адказнасці не нёс. Сам палічыў сябе вінаватым, сам у гэтым мне прызнаўся. Каб вы бачылі твар гэтага чалавека, калі я пазнаёміла яго з загадам кіраўніка трэста і сказала, што ён ні ў чым не вінаваты! Не, не толькі злачынствы мы выкрываем. І не толькі абвінаваччыя заключэнні пішам, а і такія вось дакументы.

Надзея Канстанцінаўна раскрывае папку. Тут падшыта шмат розных дакументаў, пратаколы допытаў, паказанні сведак. А ёсць і такая папера: «Дырэктару трэста сталовых і рэстаранаў. У пракуратуры Савецкага раёна горада Мінска закончана расследаванне па крымінальнай справе...» Далей сутнасць справы. Чацвёрта п'яных хуліганаў вечарам на вуліцы Собінава напалі на чалавека і пачалі яго біць. Міма праходзіла жанчына, повар сталовай № 2 Марыя Казлоўская. Рызыкуючы ўласным жыццём, яна кінулася на дапамогу пацярпеўшаму. Той ужо быў непрытомны. Марыя не спалохалася раз'юшаных бамбізаў, пачала адна змагацца з чатырма. Каб не яна, чалавека забілі б...

Усіх чатырох міліцыя затрымала, і яны сурова пакараны.

А ў папцы, дзе захоўваюцца дакументы па гэтай справе, падшыта і адносіна, у якой пракуратура просіць кіраўнікоў трэста сталовых і рэстаранаў адзначыць мужны ўчынак Марыі Станіславаўны.

А цяпер можна вярнуцца і да таго, з чаго пачынаўся артыкул, — да размовы аб працы следчага. Слоў няма, вельмі яна цікавая, вельмі захапляючая. Але ж каб яна была такой, адпаведныя якасці павінен мець і сам следчы: цікаўнасць да асобы чалавека, крыху сумленнасць, чуласць, уменне разбірацца ва ўсіх рухах чалавечай душы. Ды ці мала яшчэ якія якасці! Надзея Канстанцінаўна лічыць, што ёй у жыцці пашанцавала: выконвае тую работу, пра якую марыла з дзяцінства. Можна пагадзіцца — пашанцавала. Але я ведаю, якіх выпрабаванняў ёй гэта каштавала... Значыць, не пашанцавала, а сама дабілася. Гэта, бадай, самая важная рыса ў характары Надзеі Канстанцінаўны — настойлівасць. І яна таксама вельмі патрэбна следчаму. Ды і кожнаму чалавеку.

* У нарысе некаторыя прозвішчы зменены. Зроблена гэта з меркаванняў тактоўнасці і захавання тайны следства.



Кадр з кінафільма «Новыя прыгоды няўлоўных».

...Глыбокая ноч. Але ў штабе Цэнтральнага фронту не спяць. За сталом, асветленым яркімі акумулятарнымі лямпамі, — камандуючы фронтам генерал Ракасоўскі, прадстаўнік стаўкі Вярхоўнага Галоўна-камандуючага Маршал Жукаў, генералы. Ля карты дакладвае начальнік штаба Малінін.

Раптам раздаецца густы гук «ВЧ» — на провадзе Масква. Жукаў бярэ трубку.

Краснаярска Мікалай Алялін. Сярод польскіх акцёраў — Даніэль Альбрэхскі, Барбара Брыльска, Андрэй Лапіцкі, Венчыслаў Глінскі, з нямецкіх — Фрыц Дытц і іншыя.

Новая мастацкая кінастужка «Саят-Нава» створана рэжысёрам Сяргеем Параджанавым на кінастудыі «Арменфільм» па свайму сцэнарыю.



Кадр з кінафільма «Перамога» («Вызваленне Еўропы»).

— Так, таварыш Сталін. Я вас слухаю.

— Як справы?

— Мы з Ракасоўскім лічым, што праціўнік выдыхаецца. Выяўлена перагрупіроўка яго часцей у раёне Цёплае — Паныры. Лічым, што на прарыў праціўнік не мае дастатковых сіл. Відаць, прайдзецца да абарончых дзеянняў...

Гэта эпізод з новай каляровай шырокафарматнай мастацкай кінаэпапеі «Перамога» («Вызваленне Еўропы»), створанай на кінастудыі «Масфільм» рэжысёрам Юрыем Озеравым.

З савецкіх акцёраў у фільме заняты Усевалад Санаеў, Міхаіл Ульянаў, Уладзімір Самойлаў, Ларыса Галубкіна, Владлен Давыдаў, Юрый Каморны, Валерый Носік, Сяргей Ніконенка. Галоўную ролю капітана Цвятаева выконвае малады акцёр з

Кадр з кінафільма «Саят-Нава».



Карціна прысвечана жыццю выдатнага паэта сярэднявечнага Аруцёна Саядзяна (Саят-Нава — яго псеўданім). Нарадзіўся ён у XVII стагоддзі ў Тыфлісе, у армянскай сям'і, адукацыю атрымаў у духоўнай акадэміі Санаінскага манастыра, удзельнічаў у паходах слаўтага Надзір-шаха ад Абісініі да Індыі, стаў прыдворным паэтам і другам цара Іраклія, быў трагічна закаханы ў царэўну Анну, пазней пайшоў у Ахпацкі манастыр і быў забіты пры нашэсці Ага-Магамеда.

У ролі Саят-Навы здымаўся народны артыст Армянскай ССР Вілен Галасцян. Вядомая кінаактрыса Сафіка Чыаурэлі стварыла ў фільме вобраз царэўны Анны, а таксама сыграла некалькі эпізадычных ролей.

На экраны рэспублікі выпускаецца каляровая мастацкая кінааповесць «Новыя прыгоды няўлоўных» вытворчасці кінастудыі «Масфільм». Аўтары сцэнарыя — А. Макараў і Э. Кеасаян, рэжысёр-пастаноўшчык — Эдмонд Кеасаян.

З'яўляючыся працягам шырока вядомай карціны «Няўлоўныя мсціўцы», фільм расказвае пра далейшы лёс чацвёркі рамантычных герояў грамадзянскай вайны. Падраслі і ўзмужнелі «мсціўцы». Яны па-ранейшаму неразлучныя. Камандаванне даручае ім важную аперацыю... Сюжэт гэтай стужкі насычаны самымі неймавернымі трукавымі сцэнамі, пагонямі, перастрэлкамі.

У галоўных ролях здымаліся Віця Касых, Вася Васільеў, Валя Курдзюкова і Міша Мяцёлкін.

Р. КАПЛЯ

БЫТУЕ думка, нібыта дарога акцёра — гладкая, як добра ўкачанае шасэ, што яна ўсыпана ружамі і расквечана агнямі ілюмінацыі. Маладыя дзяўчаты, якія мараць стаць актрысамі, так і думалі: апладысменты, букеты і кожны дзень — новая роля, грим, які робіць твар непазнавальна цудоўным, экзатычныя ўбранні ўсіх стагоддзяў і народаў, парыкі з буклямі і — зайздросны шэпт: «Вось яна, ну, вядома, Анна Карэніна...»

...Магчыма, адважымся падысці да гэтай маладой чарнавокай жанчыны, што стаіць асенняй раніцай на мосце цераз Дзвіну; глядзіць яна на раку, на вёртку паравозік, які цягне непаваротліваю вялізную баржу, бачыць воблакі над далёкім лесам і аранжавае зарыва кустоў на Успенскай горцы... Стаіць, глядзіць, думае пра нешта.

Лепей не будзем трапляць ёй на вочы: а раптам — перашкодзім?..

А яна, відаць, дадумаўшы або вырашыўшы штосьці, устрасянула галавой і, спачатку павольна, а потым усё хутчэй, усё больш паспешліва, пайшла цераз мост, да будынка Беларускага тэатра імя Якуба Коласа. Абыходзіць тэатр і спяшаецца да артыстычнага ўваходу... Галіна Пятроўна Маркіна, актрыса тэатра імя Якуба Коласа, заслужаная артыстка БССР... Напэўна, ёсць у яе ўласнае ўяўленне аб шчасці актрысы... Дарэчы, яе акцёрскую біяграфію можна лічыць шчаслівай. Дык які ж ён бывае, шчаслівы акцёрскі лёс?

Сям'я акцёраў. Пётр Маркін і Вольга Захарава — вопытныя і таленавітыя акцёры, удастоеныя звання заслужаных артыстаў БССР. Добрым словам успамінаюць сваіх выхаватэляў Маркіна і Захарава цяпер ужо спелыя, «са званнямі», а тады — маладыя акцёры Брэсцкага тэатра імя Ленінскага камсамола.

Сям'я акцёраў — значыць, усе інтарэсы, клопаты, радасці і смутак у доме звязаны з тэатрам. І калі ў дачкі намецілася цяга да тэатра, значыць, шлях ёй прамы — на сцэну.

А ў Галі заўважаліся здольнасці. І ўсё-такі вырашылі: няхай паступае ва ўніверсітэт, на філалагічны. Паступіла. Ну, а потым... Потым усё роўна перамагла цяга да тэатра. І стала яна студэнткай Беларускага тэатральнага інстытута, акцёрскага факультэта. Тут Галі, вядома, пашанцавала: яе педагогам стаў Дзмітрый Аляксеевіч Арлоў, народны артыст БССР, выдатны акцёр і рэжысёр, адзін з лепшых тэатральных педагогаў Беларусі. Разумны, патрабавальны, клапатлівы, скупы на пахвалу — але тым даражэй была рэдкая пахвала. Ён прывіваў сваёй вучаніцы строга мастацкі густ, імкненне ў кожным вобразе шукаць непаўторнае.

Ці доўга, ці каротка — прамчаліся чатыры студэнцкія гады, і ўжо ў рэцэнзіі на дыпломныя спектаклі адзначылі «цікавыя і яркія акцёрскія дадзеныя (знешнасць, голас, пластыка, дыкцыя, выразнасць) Галіны Маркінай». Ну, а пасля выпуску — вядома, у Брэст.

Што ж, зноў вельмі добра складвалася ў маладой актрысы: бацькоўскі дом, родны тэатр, і на сцэне — добры і патрабавальны погляд бацькі, цёплая рука маці. Як часта бывае па-іншаму... І як цяжка тады маладому акцёру. Не, Галіне напэўна «шанцавала»: ролей яна атрымлівала шмат, праўда, яшчэ невялікія, але — шмат.

Дваццаць пяць ролей за тры сезоны.

ЭКРАН



Галіна Маркіна ў ролі Галены Мадлеўскай у спектаклі «Варшаўская мелодыя».

біваецца глыбіннага вырашэння ролі, валодае вострым пачуццём сучаснасці, арыгінальнасцю і свежым сцэнічным почыркам... Наогул, не скупіліся строгія крытыкі на добрае слова, значыць, усё, сапраўды, было добра.

А потым жыццё склалася так, што прыйшлося расстацца з Брэстам: памёр бацька, і сям'я пераехала ў Мінск. Вольга Сцяпанайна пачала працаваць у Рускім тэатры імя Горкага, а Галю запрасілі ў Беларускае акадэмічнае тэатр імя Янкі Купалы. Толькі адзін сезон працавала Галіна ў купалаўскім тэатры. Іграла мала. Такое нярэдка бывае ў тэатры: «не бачыць» рэжысёр актрысу ў сваім спектаклі, не ўяўляе, што яна можа сыграць, — і астаецца актрыса без ролі... Самае крыўднае, самае цяжкае, што можа здарыцца з акцёрам, горш, чым «праваленая» роля, — вымушаны «творчы прастой». І Галія Маркіна, якая нядаўна так радавалася запрашэнню ў праслаўлены тэатр, магчымасці іграць побач з акцёрамі, якія сталі для яе жывой легендай, — выязджае з Мінска. Едзе ў Віцебск. Іграць...

Мінула некалькі гадоў, і на гастроліх тэатра імя Я. Коласа ў Мінску Галія паказалася як спелая, разумная і таленавітая актрыса.

Не будзем сцвярджаць, што дасягнуць гэтага было лёгка і проста. Работа ў тэат-

ліна, нягледзячы на несумненную, усімі прызнаную ўдачу, была незадаволеная: «У Заны рабская натура, мне гэта чужое, не выходзіць...»

Выходзіла ўсё-такі, выходзіла. І Зана, і Джой у спектаклі «Гарачае лета ў Берліне»... Маладая аўстралійка Джой, якая вырасла ў шчаслівай інтэлігентнай сям'і і не ведала ні ўзрушэнняў, ні вайны, ні го-ра, апынулася ў Берліне, у сям'і мужа — у логаве апантаных нацыстаў, атручаных ідэяй рэваншу. Адкрыцці, зробленыя Джой, ашаламляюць яе, але ненадоўга: характар яе мужнее, нездарма яна «хварэе на рэдкую хваробу праўдалюбства», а для таго, каб сказаць праўду, часта па-трабуецца нямаля мужнасці. Цяжкія выпрабаванні толькі загартоўваюць яе. Нараджаюцца і стойкасць, і сіла, і воля да барацьбы. Джой выходзіць са спектакля больш дарослая, новая, моцная і па-но-ваму цудоўная.

Так, у Віцебску Галія іграе і шмат, і вельмі сур'ёзна. Цяпер да гэтых ролей дадаюцца ўжо не безлічныя Наташы, Каці і Танечкі, а — мяцежная Соф'я ў «Зыкавых» Горкага, моцны і смелы чалавек Ганна Міхайлаўна ў «Вайне пад стрэхамі» па раману А. Адамовіча, Марыя Спірыдонова ў «Шостым ліпеня» М. Шатрова — лідэр левых эсэраў, фанатычна адданая сваёй памылковай ідэі; мілая Бейлка — у «Тэв'е-малочніку» Шолам-Алейхема; Галена Мадлеўска ў «Варшаўскай мелодыі» Л. Зорына — жанчына з цяжкім лёсам і непагаслым сэрцам; Эльзевіра Рэнэсанс («Клоп» Ул. Маякоўскага), пераспелы на-

ШЧАСЛІВЫ ЛЁС

Л. БРАНДАБОЎСКАЯ

Мнагавата... Не кожная, напэўна, была шэдэўрам. Але ўсё-такі ролі. І што гэта было для маладой актрысы, якая была шчаслівая, калі ўдавалася лішні раз прайсці па сцэне. У ёй яшчэ было шмат дзіцячага: радавалася, калі ў нейкай ролі загрыміравалася бабуляй, і ніхто не пазнаў.

Так пачыналася актрыса.

Наташа ў «Вясёлцы» Н. Заруднага, Леці ў «Джэні Герхард» па Т. Драйзеру, Сі-Фын у «Тайфуне» сучаснага кітайскага драматурга Цао Юя. І Жэнька Шульжэнка ў «Фабрычнай дзяўчынцы» А. Валодзіна — такая захапляючая яркая індывідуальнасць, светлая душой, парывістая, гарачая і справядлівая.

Многія ролі не засталіся без увагі крытыкі, якая знаходзіла для маладой актрысы добрыя словы пажадання, падрабязна аналізавала яе работы. Крытыкі канстатавалі: актрыса таленавітая, эмацыянальная, працавітая, не шукае лёгкага поспеху, да-

ры імя Якуба Коласа побач з таленавітымі і добразычлівымі акцёрамі-майстрамі — сама па сабе немалая школа. Але галоўнае — пастаянны імпульс — ведаць больш, умець больш.

Да сваіх гераінь Галіна адносіцца, як да рэальных жывых людзей, спрачаецца з імі, абараняе і абвінавачвае часам... Пагардліва ставіцца да мяшчанкі-драпежніцы Яўгеніі Любаміраўны з «Выгнання блудніцы» І. Шамякіна, беражліва малюе Зосю ў шамякінскім жа «Сэрцы на далоні». А як упарта спрачаецца яна з Занай — з «Ветрык, вей» Яна Райніса. Пазычны народны спектакль-песню стварылі коласаўцы, дзе так гарманічна зліліся беларуская і латышская нацыянальныя плыні. І ў ім Зану, багатую і вясёлую самаўпэўненую дзяўчыну, а потым пакінутую каханую, іграла Галіна Маркіна. Нарадзіўся характар складаны, супярэчлівы — і жывы, створаны языком паэзіі. Але Га-

шчадак нэпманаўскіх скарбаў... Вобразы драматычныя, трагедычныя, лірычныя — і востракамедыйныя.

Ад ролі да ролі — усё больш сур'ёзна, больш паглыблена. Якая будзе тая новая жанчына, чый лёс надоўга стане тваім? Чым адорыць ён цябе, чым ты ўзбагаціш яго? Як раскажаш пра яго: шэптам ці на поўны голас?

У невялікай Галінінай кватэры мноства кніг: тэатр, жывапіс, проза, вершы; кнігі любімыя, якія шмат разоў гарталіся, з такімі неахвотна расстаешся.

Магчыма, усё-такі трэба было падысці да невысокай чарнавокай жанчыны, што задумалася над Дзвіной? Яна магла б раскажаць нямаля пра шчасце і лёс актрысы... Але яна ўжо скрылася ў дзвярах тэатра. А ўвечары яна выйдзе да вас: Соф'я, Галена Мадлеўска або Марыя Спірыдонова. Прыслухайцеся да яе слоў, да яе думак...

КАЛІ ВУЧЫЦЬ? ЯК ВУЧЫЦЬ?

Дашкольнік стаў школьнікам і... не рады гэтаму. Бацькі і настаўнікі сустрэліся з новымі цяжкасцямі: дзіця не гатова да школы. Яно не прывучана да разумовай працы, не можа спакойна сядзець, не прывыкла займацца тым, што патрабуе ўвагі і намаганняў. Яму зусім не хочацца і не цікава рыхтаваць урокі... Што гэта — абавязковы этап у жыцці дзіцяці?

Гэтыя назіранні і прымуслі мяне пачаць размову: ці трэба вучыць дзяцей грамаце да школы? Тым больш, што з гэтым пытаннем звяртаюцца многія бацькі (І. Бушынская са Слоніма, К. Валковіч з Магілёва, С. Казянцова з Брэста).

Мне зразумела гэтая заклапочанасць. Праблема правільнага развіцця дзяцей да школы хвалюе вельмі многіх бацькоў, чые дзеці на парозе школьнага жыцця.

Навучаць дзяцей да школы ці не? Вось пытанне, на якое і хочам даць мы адказ у гэтым артыкуле.

Мы жывем у перыяд імклівых навуковых, культурных і эканамічных змяненняў. Вынікам гэтага з'яўляецца агульнае павышэнне ўзроўню адукацыі дарослых. Шырокае пранікненне радыё і тэлебачання ў наш побыт, велізарны паток газет і часопісаў, кніг, паляпшэнне матэрыяльных умоў жыцця — усё гэта ў сваю чаргу стварае спрыяльныя ўмовы для больш ранняга і хуткага развіцця дзяцей у хатніх умовах. Натуральна, што дзеці намнога раней, чым мы думаем, выяўляюць здольнасць і цікавасць да навучання. Разуменню дашкольнікаў многае даступна значна больш, чым лічылася па традыцыі. Пра гэта гавораць даследаванні цэлых груп саветкіх і замежных псіхолагаў.

Японскія спецыялісты, напрыклад, лічаць, што двухгадовае дзіця можна навучыць чытаць. Не спрачаемся: факты, з якімі сустракаемся і мы, пацвярджаюць гэта. Вось што, напрыклад, расказвае А. Сямёнава. «Нашай Юлі 3 гады 6 месяцаў. Даваць кніжкі ёй мы пачалі вельмі рана — у 3 гады. Спачатку яна іх часцей рвала, чым глядзела. Аднак пазней дзяўчынка пачала ўважліва разглядаць іх. З трох год мы пачалі даваць ёй кубікі з літарамі, сталі вучыць. Юля навучылася з кубікаў складаць словы. Цяпер яна свабодна чытае любы друкаваны тэкст. Сярожу — 3 гады і 2 месяцы, і ён таксама чытае па буквару і разумее

арыфметычныя знакі мінус і плюс.

Што ж, як бачым, дзяцей можна вучыць вельмі рана. Але ці трэба рабіць гэта? Якім будзе каэфіцыент карыснага дзеяння ад такога звышрання разумення граматы? Ці апраўдвае сябе такая «спешка»? Раньняе чытанне і лічэнне не заўсёды «акупляюць» сябе. Бываюць ад гэтага і «выдаткі»...

— Не, не заўсёды апраўдвае, — прызнаюцца вучоныя і пісьменнікі. Л. Алейнікова (г. Гродна) піша нам: «Сын пайшоў у першы клас, ведаючы ўсе літары, лічэнне да 1000, крыху чытаў. Вучыўся ў пачатковай школе нядрэнна, але атрымліваў тройкі за бруд, за неахайнасць, за няўважлівасць. Не было ў яго ўсёадлівасці і арганізаванасці, і гэта перашкоджала працэсу засваення. Адзнакі знізіліся. Цікавасць да вучэння пачала падаць. Упусцілі мы і такі важны момант, як добрае чытанне. Сын чытае вачыма, двух сказаў не прачытае гучна (толькі калі я папрашу). Таму ў яго недастаткова добра развівалася мова».

Як бачым, маці са спазненнем заўважыла свае памылкі. Не таму, чаму трэба было спачатку, аддавала яна ўвагу, не таму вучыла сына. Той фундамент, які забяспечваў бы паспяховае навучанне ў школе, не быў закладзены бацькамі дома.

Памятайце, што для кожнага ўзросту ёсць свае задачы. І калі прайсці міма іх, не вырашыць іх у пэўным перыядзе жыцця, пагнацца за вялікім — можна ўпусціць вельмі важнае. (А бацькі вельмі часта, выхваляючыся «разумным» сынам або дачкой, прымушаюць іх бойка, хоць і неўсвядомлена, расказваць вершы, не падазраючы таго, што шкодзяць дзіцяці: не спяшацца трэба, а павольна адпрацоўваць гукі!).

Дашкольніка неабходна вучыць перш за ўсё не чытаць, не лічыць, — трэба прывіваць яму ўменне ўважліва слухаць, уважліва разглядаць жывыя пейзажы, назіраць. Больш размаўляйце з ім, тлумачце незразумелае, прымушайце думаць. Карацей кажучы, трэба падвядзіць дзіця да прасцейшых параўнанняў і вучыць думаць, разважаць.

У гэтыя гады вельмі важна ўдасканальваць органы пачуццяў — гэтыя «шчупальцы» мозгу, як пісаў І. М. Сечанаў. Чым больш дзіця бачыць, чуе, прыкмячае, тым актыўней абуджа-

ецца яго думка, тым цікавейшыя пытанні, супастаўленні.

— Калі двухгадовае дзіця, прысеўшы на кукішкі, уважліва сочыць за вусенем, які паўзе па зямлі, не рушце, не падганяйце яго, не цягніце за руку ўперад, знайдзіце хвілінку цяропліваасці і дайце дзіцяці магчымасць разгледзець яго. Яшчэ лепш, калі прымеце самі ўдзел у гэтым «адкрыцці». Спытайцеся ў яго: як гэты чарвячок завецца, чым ён жывіцца, як перасоўваецца.

Магутным саюзнікам у імкненні даць агульнае развіццё дзіцяці з'яўляецца дзіцячая дапытлівасць. Вось і не заглушайце яе, а абуджайце. Узрост ад 2 да 7 год характарызуецца цудоўнай здольнасцю, якую можна выказаць словамі «Усё хачу ведаць». Выкарыстайце гэту натуральную цікавасць дзяцей для прывіцця ім культуры і мэтанакіраванасці ў назіраннях. Выпадак для гэтага прадаставіць дзіцячая нямала.

Дзіця ў 4—5 год здольна на большае. Трэба яго вучыць не толькі ўважліва слухаць і спакойна сядзець, але і выпрацоўваць прывычныя працоўныя навыкі, развіваць парасткі волі. Тут вельмі памагаюць гульні асабліва з правіламі, а таксама праца — самаабслугоўванне. Удумлівыя бацькі так і разумеюць сваю задачу. «Мы з сынам, — піша А. Ансімава (г. Слонім), — займаемся ўсім пакрыху: прыбіраем у пакоі, носім дровы па два паленцы, расчышчаем дарожкі, гуляем у мяч, летам рыхлім зямлю, паліваем, малюем, клеім, лепім, чытаем па малюнках». І гэта вельмі добра, што дзіця ўсім займаецца пакрыху. Гэта выключае аднабокасць у яго развіцці. Разнастайныя заняткі раўнамерна спрыяюць і разумоваму і фізічнаму развіццю.

У 5—6 год вельмі важна, каб ваша дзіця добра вымаўляла гукі. Многія дзеці картавяць, шапеляюць, глытаюць гукі. У такіх выпадках не лішне звярнуцца да лагapeda і ўжыць метадку, якую ён прапануе. Выкарыстайце радыё, разам слухайце дзіцячыя перадачы і адначасова звяртайце ўвагу дзіцяці на тое, як дыктар вымаўляе словы. Пасля перадачы папрасіце дзіця пераказаць. Няхай развіваецца вусная, гукавая мова. Не забудзьце перапытаць: «А ты не памятаеш, як вымаўляецца гэтае слова (цяжкае слова) па радыё? Успомні, паўтары, калі ласка».

Вось такая падрыхтоўка да школы паможа дзіцяці хутчэй авалодаць граматай.

Такім чынам, не спяшайцеся! Галоўная задача, каб дзіця развівалася паступова і ўсебакова. Працуючы над агульным развіццём, вы тым самым і навучаеце яго. Навучанне павінна пачацца з арганізацыі разумнага і захапляючага дзіцячага жыцця, з даступных адказаў на бясконцыя «чаму», «навошта», з дзейнасці, якая заахвочвае дзіця не толькі чуць, але і слухаць, не толькі глядзець, але і бачыць, не толькі пытаць, але і думаць.

Іменна ад якасці гэтай падрыхтоўкі залежаць школьныя поспехі дзіцяці.

Вы можаце быць цалкам задаволены, калі сын ці дачка да 5 год ведае 700—800 слоў, умее валодаць сваёй увагай на працягу 20—25 мінут, расказваць вершы, лёгка пераказваць праслуханае апавяданне або казку, маляваць, ляпіць, пераадоўваць цяжкасці. Вы можаце быць задаволены яго знаходлівасцю, дапытлівасцю, назіральнасцю, таварыскасцю, фізічным здароўем. Спецыяльна ж рвацца да навучання сына або дачкі грамаце (чытанню, лічэнню, пісьму) не раім.

Навучаць дзіця чытанню, пісьму, лічэнню раней 5—6 год не трэба.

В. ЖУКОўСКАЯ

— Мама, ты мяне чуеш?
Фотаэцюд Е. Брыля.



БЕЛАРУСКІЯ СТРАВЫ

САЛАТА „МІНСКАЯ“



Да адваранай бульбы, нарэзанай дробнымі кавалачкамі, дадайце нашаткаваную капусту, вараныя шампіньёны. Запраўце воцатам, алеем і пасыпце цукровым пяском.

На 4 бульбіны — крышку шампіньёнаў, 1 цыбуліна, 2 ст. лыжкі квашанай капусты, 1 ст. лыжка алею, воцат, цукар.

ЯЙКІ, ФАРШЫРАВАННЫЯ ГРЫБАМІ

У вараных яек (адрэзаўшы з аднаго канца частку бялка) чайнай лыжкай выньце жаўток.

Рэпчатую цыбулю дробна нарэжце і падсмажце да залацістага колеру; сушаныя баравікі прамыйце, зварыце, насячыце і таксама падсмажце. Грыбы змяшайце з абсмажанай цыбуляй, дадайце сечаныя яечны жаўток, соль і добра перамяшайце. Гэтай масай нафаршыруйце яйкі. Пакладзіце іх у салатнік і заліце соусам, прыгатаваным з маянэзу, соусу «Паўднёвы» і смятаны. Афармляюць зяленівам.

На 3 яйкі — крышку сушаных баравікоў, 2 цыбуліны, 1 ст. лыжка сметанковага масла, 1 ст. лыжка маянэзу, 1 чайная лыжка соусу «Паўднёвы», 1 ст. лыжка смятаны.



ПЯЧОНКА, ФАРШЫРАВАННАЯ ПА-ГОМЕЛЬСКУ

Пячонку (лепш ялавічную) нарэжце пластамі таўшчынёй 1,5 см. Зверху пакладзіце адбіты пласт сала таўшчынёй прыкладна 0,5 см, на яго — слой пасераванай рэпчатой цыбулі, пасыпце соллю і перцам. Скруціце рулетам, перавяжыце шпагатам і на 1—2 мін. апусціце ў кіпячы алей. Калі рулет зарумяніцца, выньце яго і патушыце ў невялікай колькасці бульёну з цыбуляй, пятрушкай, морквай і сельдэрэем.

Гатовы рулет астудзіце, здыміце шпагат і нарэжце тонкімі колцамі.

На 150 г пячонкі 50 г сала, 4 цыбуліны, 2 ст. лыжкі алею, 1 ст. лыжка пшанічнай мукі.

БОРШЧ БЕЛАРУСКІ

3 мяса і касцей ад вяндрліны зварыце булён.

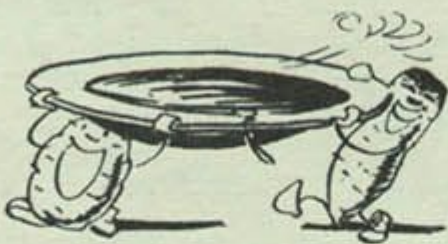
Моркву, пятрушку і рэпчатую цыбулю спасеруйце, дадайце тамат-пюрэ і працягвайце пасераваць яшчэ 10 мінут.

У булён пакладзіце бульбу, нарэзаную кубікамі, і даведзіце да кіпення. Дадайце нашаткаваныя саломкай буракі (іх трэба зварыць у лушпаях), пасераваныя муку і карэнні і варыце 10—15 мінут. Боршч запраўце цукрам і воцатам.

Падаюць з мясам, сасіскамі і смятанай.

На 100 г касцей ад вяндрліны 100 г ялавічыны, 2 сасіскі, 1 бурак, 4 бульбіны, 1 морквіна, пятрушка, 2 цыбуліны, 1 ст. лыжка тамат-пюрэ, сала свіное, мука пшанічная, цукар, воцат 6-працэнтны.

СУП МАЛОЧНЫ З МОРКВАЙ І БУЛЬБАЙ



моркву нарэжце дробнымі долькамі і прыпусціце ў падсоленай вадзе да палавіны гатоўнасці. Дадайце бульбу, нарэзаную буйнымі долькамі, і зварыце да гатоўнасці. Ваду зліце, а гародніну заліце кіпячым малаком. Суп запраўце сметанковым маслам, цукрам.

На 350 г малака 3 морквіны, 4 бульбіны, 1 ст. лыжка сметанковага масла, цукар.

ДРАЊІКІ З МОЧАНЫМІ БРУСНІЦАМІ

У сырую цёртую бульбу ўсыпце пшанічную муку, соль, соду, перамяшайце і адразу ж спячыце аладкі.

У сок брусніцы, праніпачоны з цукрам, пакладзіце ягады і падайце да аладак.

На 400 г бульбы 1 ст. лыжка пшанічнай мукі, крышку соды, 2 ст. лыжкі алею, 4 ст. лыжкі брусніцы, цукар.

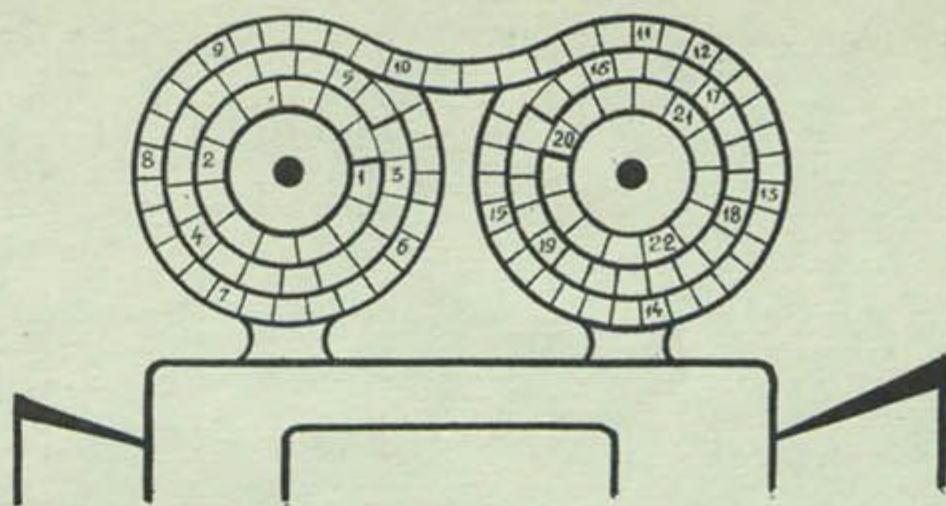
ЧАРНАСЛІЎ У МАЛАЦЭ



Чарнасліў прамыйце, заліце кіпячым малаком і пакіньце ў ім на гадзіну. Затым усыпце цукровы пясок і добра перамяшайце. Пастаўце ў не вельмі нагрэтую духоўку і пакіньце ў ёй да таго часу, пакуль на малацэ не паявіцца румяная пенка.

Падаваць можна гарачым і халодным.

На 200 г малака — 20 г чарнасліва, 10 г цукру.



ЧАЙНВОРД „Беларускае кіно“

1. Артыстка, выканаўца ролі Людмілы Паўлаўны ў кінафільме «Нашы суседзі». 2. Артыстка, якая іграла ў кінафільме «Пялюць жаваранкі». 3. Выканаўца ролі Тамары ў кінафільме «Каханнем трэба даражыць». 4. Артыстка, якая здымалася ў кінафільме «Наперадзе — круты паварот». 5. Выканаўца ролі Марылькі ў кінафільме «Строгая жанчына». 6. Артыстка, выканаўца ролі Стасі ў кінафільме «Чырвонае лісце». 7. Галоўная дзеючая асоба ў кінафільме «Палеская легенда». 8. Персанаж з кінафільма «Дзеці партызана». 9. Артыстка, выканаўца ролі Праскоўі Іванаўны ў кінафільме «Дзяўчынка шукае бацьку». 10. Персанаж з кінафільма «Паўлінка». 11. Персанаж з кінафільма «Канстанцін Заслонаў». 12. Гераіня кінафільма «Чырвонае лісце». 13. Артыстка, выканаўца ролі Лізы ў кінафільме «Пасеялі дзяўчаты лён». 14. Артыстка, якая здымалася ў кінафільме «Наперадзе — круты паварот». 15. Персанаж з кінафільма «Хто смяецца апошнім». 16. Выканаўца ролі Ніканава ў кінафільме «Гадзіннік спыніўся апоўначы». 17. Персанаж з кінафільма «Міколка-паравоз». 18. Кінафільм па п'есе Я. Купалы. 19. Аператар кінафільма «Гадзіннік спыніўся апоўначы». 20. Аўтар аповесці «Свінапас», па якой быў напісан сцэнарый і пастаўлен першы беларускі кінафільм. 21. Першы беларускі рэжысёр і драматург. 22. Выканаўца ролі Лемеша ў кінафільме «Чырвонае лісце».

Склаў В. Савіч.

АДКАЗЫ НА ЧАЙНВОРД «50 ГОД БССР», змешчаны ў № 1

1. Харужая. 2. Ясельда. 3. Агняцвет. 4. Торф. 5. Фамін. 6. Нарач. 7. Чарот. 8. Талаш. 9. Шырма. 10. «Андруша». 11. Арлоўскі. 12. Інстытут. 13. Тэорыя. 14. Янка. 15. Азгур. 16. Рэчыца. 17. Амельянюк. 18. Колас. 19. Салігорск. 20. Крапіва. 21. Александровская. 22. Яраш. 23. Шчара. 24. «Амон». 25. Клім. 26. «МАЗ». 27. Зянькова. 28. Авёс. 29. Сцяг. 30. Гаравец. 31. Цвірка. 32. Арэса. 33. Аграном. 34. Мазанік. 35. Купрыянаў.

Дзяўчаты з Любані Валя, Аня і Лена! Паведаміце свой адрас, тады рэдакцыя зможа даць вам адказ на пісьмо.

Чытачку з Гродна просім паведаміць свой адрас, па якому будзе дадзены адказ.

На першай старонцы вокладкі: Марыя Беспамятная, выхаванка Беларускай кансерваторыі, артыстка народнага аркестра БССР.

Фота М. Мінковіча і М. Рубінштэйна.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка. Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии. АТ № 07131 Здадзена ў набор 31.XII-68 г. Падпісана да друку 23/1 69 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказні, сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 15 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 291164 экз. Зак. 1370.



4

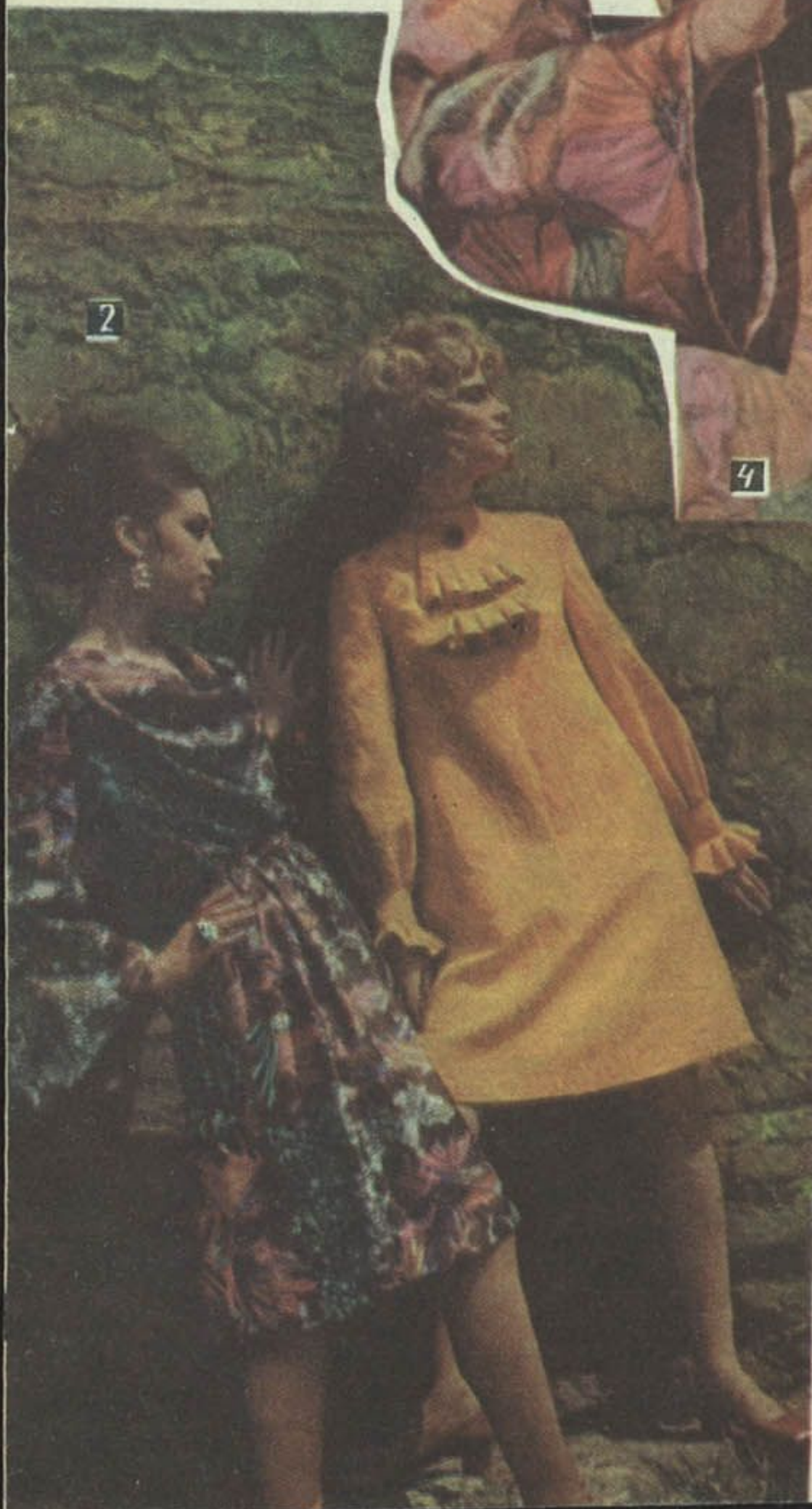


3



6

Цена 15 кап.
74995



2



5



7